

pokrajinski arhib b nobi gorici

ZGODOVINSKA
RAZSTAVA

NOVA GORICA
TOLMIN
AJDOVŠČINA
1986

OBČINE NA GORIŠKEM OD SREDE 19. STOL. DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

pokrajinski
arhiv b
nobi gorici

ZGODOVINSKA
RAZSTAVA

**OBČINE NA GORIŠKEM
OD SREDE 19. STOL.
DO DRUGE
SVETOVNE VOJNE**

NOVA GORICA
TOLMIN
AJDOVŠČINA
1986

Razstavo in katalog pripravili:
Lilijana Vidrih-Lavrenčič in
Metka Nusdorfer
Izdal in založil Pokrajinski arhiv v Novi Gorici
Zanj odgovarja: Matjaž Grobler
Naklada: 500 izvodov
Tisk: Grafika Soča, Nova Gorica – 1986

RAZSTAVO SO OMOGOČILI:

- **Kulturna skupnost Slovenije**
- **Občinska kulturna skupnost Nova Gorica**
- **Občinska kulturna skupnost Tolmin**
- **Občinska kulturna skupnost Ajdovščina**

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici se predstavlja z zgodovinsko razstavo, ki smo jo poimenovali »Občine na Goriškem od srede 19. stol. do druge svetovne vojne«. Z njeno vsebino skušamo osvetliti obdobje v življenju slovenskega naroda na Goriškem, izpričano iz dokumentov, nastalih pri delu državne uprave takratnih upravno političnih enot – občin, hkrati pa izpostaviti kulturno poslanstvo našega zavoda, ki kot družbeno urejen spomin skrbi za ohranitev dela kulturne dediščine – arhivskega gradiva na območju sedanjih občin Nova Gorica, Tolmin in Ajdovščina.

Spoznanje o nujnosti ohranitve zgodovinskega spomina kasnejšim slovenskim rodovom se je udejanjilo v naših skupnih prizadevanjih za razrešitev dosedanjih nevzdržnih prostorskih razmer, ki so končno privedla do začetka novogoradnje Pokrajinskega arhiva, katerega temeljni kamen postavljamo ob letošnjem slovenskem kulturnem prazniku, obogatenu s pričujočo razstavo.

*Matjaž Grobler
ravnatelj Pokrajinskega
arhiva v Novi Gorici*

Ob pojmu občina običajno pomislimo najprej na to, da se v tem izrazu zrcali le ena izmed upravnih enot z določenim sistemom organizacije ali pa zaokrožen teritorij, zaprt v svojih mejah. Pisani viri, ki so jih zapustila občinska zastopstva, pa pričajo, da je bila občina živo telo, ki je posegala globoko v življenje svojih prebivalcev. Ni le izvrševala ukazov državnih oziroma deželnih oblasti, ampak je le-tem preko svojih organov posredovala voljo ljudstva glede zadev, ki so se neposredno tikale življenja in dela ljudi v vaseh in mestih. Od leta 1849, ko so dobile svojo zakonsko podlago, so občine vplivale na razvoj svojega območja na vseh področjih življenja: gospodarskem, političnem, socialno-zdravstvenem, kulturnem in prosvetnem.

Prikazano obdobje se deli v dva državna okvira, avstrijskega in italijanskega in s tem tudi v dva različna upravna sistema. Medtem ko je bil v avstrijskem obdobju velik poudarek prav na samostojnosti odločanja občine, seveda v okviru veljavnih zakonov, pa je pozneje pod Italijo občina sčasoma postajala zgolj izvrševalec volje nadrejene oblasti, ki je tako samovoljno, in nemalokrat grobo, krojila usodo prebivalcev.

Stalno spreminjanje višjih upravnih enot, ki jih skušamo osvetliti v tekstu, onemogoča postavitev razstave v povsem enotne prostorske meje. V naslovu razstave se sicer omejujemo na Goriško. Vendar v obdobju do leta 1918 prikazujemo deželo Goriško-Gradiščansko kot celoto, v italijanskem obdobju pa področje tistih političnih okrajev Goriško-Gradiščanske in Kranjske, ki so prešli v meje Videmske pokrajine oziroma od januarja 1927 dalje v področje novoustanovljene Goriške pokrajine.

RAZVOJ OBČIN V ČASU AVSTRO-OGRSKE

»Temelj svobodne države je svobodna občina«. S tem geslom, kot prvim splošnim določilom, se pričinja začasni (provizorični) občinski zakon (srenjska postava). Izšel je 17. marca 1849, dva tedna po izidu marčne oktroirane ustave, ki je že opredelila osnovne pravice novih političnih občin. Načela tega zakona so ostala v glavnem v veljavi vse do razpada Avstro-Ogrske, saj novi občinski zakon iz poznejše ustavne dobe ni prinesel večjih sprememb. Podrobnejši pogled v delovanje občin pa nam kaže, koliko so bile takratne občine resnično svobodne in na katerih področjih so občani (občinarji, srenjčani) resnično sami odločali.

Leta 1849 so bile uvedene upravne (politične) občine kot najnižje enote samouprave (avtonomije) in obenem državne uprave, volitve občinskih organov in uzakonjen njihov delokrog.

Osnutek začasnega občinskega zakona je izdelal notranji minister grof Stadion, ki je že v času svojega namestništva v Trstu raziskoval krajevno samoupravo. Občine po letu 1849 so poimenovane kot nove upravne (politične) občine, vendar njihovo podlago iščejo raziskovalci vse od razvoja slovanske župe, soseke na zemljiških gospodstvih, mimo krajevne občinske uprave za časa Jožefa II, francoskih komun (merij) ter glavnih občin (Hauptgemeinden) v času pred marčno revolucijo.

Uprava na ravni dežele in okrajev

Značilnost avstrijskega upravnega sistema od srede 19. stoletja dalje je bila njegova dvotirnost: od dežele do občine potekata po dveh med seboj ločenih tirih samouprava (avtonomija) in državna uprava. Glavni nosilec deželne avtonomije je bil deželni zbor, njegov izvršni organ pa deželni odbor. Cesar je za vodstvo deželnega zbora iz njegove sredine imenoval deželnega glavarja.

Glede avtonomnega področja delovanja ni bilo med občino in deželo na Goriškem nobenega vmesnega organa, čeprav sta že oktroirana ustava in začasni občinski zakon leta 1849 opredelila na tej stopnji okrajne zastope (kantonske srenje, Bezirks-Gemeinden) oziroma občinski zakon iz leta 1862 okrajne zastope. Volitve v deželni zbor so bile predpisane že leta 1850 z volilnim redom, ki je izšel kot dodatek k oktroirani deželni ustavi za Goriško-Gradiščansko. Vendar se te volitve niso izvedle, ker je Bachov absolutizem preprečil nadaljnji razvoj deželne avtonomije. Goriška dežela je dobila svoj deželni zbor šele v novem ustavnem obdobju, ki ga je naznanil februarški patent 1861. Kot njegova priloga je bil izdan tudi deželni red in volilni red za Primorje (Trst, Goriško-Gradiščanska in Istra). Na deželnem zboru je slonela vsa deželna zakonodaja, tudi postave in določila o občinskih zadevah.

Drugi tir uprave v deželi so bili državni organi in so delovali popolnoma neodvisno od deželnih zborov. Ti organi so nadomestili leta 1848 odpravljene gubernije. Za avstrijsko Primorje je bil najvišji predstavnik državne uprave na ravni dežele namestnik (Statthalter) v Trstu, ki je s svojim aparatom — deželno vlado do ustavnega obdobja opravljal dejansko vso oblast v deželi. Z izvolitvijo deželnih zborov pa sta se deželna avtonomija in državna uprava dokončno ločili in ostali taki do razpada Avstro-Ogrske.

Najnižja enota čiste državne uprave so bila okrajna glavarstva, ki so bila podrejena deželni vladi, nadrejena pa občinam. Z uvajanjem okrajne oblasti so do leta 1868 postopoma odpravili nekdanja okrožja. Okrajno ureditev je uvedel cesarjev odlok dne 26. junija 1849, s katerim so bila postavljena kot najnižja stopnja državne politične (splošne) uprave okrajna oblastva oziroma politični okraji (imenovana tudi kantonsko poglavarstvo, okrajno glavarstvo, Bezirkshauptmannschaft), na njihovo čelo pa okrajni glavarji (kantonski poglavar, Bezirkshauptmann). Pri tvorbi političnih okrajev so se držali mej katastrskih občin. Na ozemlju Goriško-Gradiščanske so bili štirje taki okraji: goriški, gradiški, tolminski in sežanski. Bistvena sprememba, ki jo je prinesla nova okrajna ureditev, je ločitev sodstva od uprave na najnižji stopnji s tem, da so uvedli sodne okraje. Goriško-Gradiščanska je bila razdeljena na enajst sodnih okrajev (sodni okraji Gorica, Kanal in Ajdovščina v goriškem političnem okraju, Gradišče, Krmin, Tržič in Červinjan v gradiškem političnem okraju, Tolmin in Bovec v tolminskem, Sežana in Devin pa v sežanskem političnem okraju). S to ureditvijo je bila dokončno odpravljena stara fevdalna uprava, povezana z zemljiškimi gosposkami. Ločitev sodstva od uprave je bila zopet ukinjena z ukazom ministra za notranje zadeve, sodstvo in finance z dne 6. decembra 1853, ki je uvedel mešane politično-sodne okraje, imenovane tudi okrajne urade (Bezirksamt). Z manjšimi spremembami so obstajali v obsegu prejšnjih sodnih okrajev. Devin, kot okrajni urad, ni obstojal več, nastala pa sta dva nova okrajna urada — Komen in Cerklje. Ta združitev političnih in sodnih okrajev je bila odpravljena formalno leta 1860, dejansko pa leta 1867, oziroma z zakonom 19. maja 1868, ki je uvedel zopet naziv okrajno glavarstvo. S tem je bilo dokončno ločeno sodstvo od uprave za ves čas obstoja Avstro-Ogrske. Vse do leta 1910 so obstojala ista okrajna glavarstva kot leta 1849. Tedaj je nastalo iz tržiškega in červinjanskega sodnega okraja novo tržiško okrajno glavarstvo. Teritorialno se okrajna glavarstva v glavnem niso spreminjala, izločili sta se občini Opatje selo 1876 in Ločnik 1879 iz gradiškega v goriško okrajno glavarstvo. Nekoliko več sprememb so doživljali sodni okraji, kar je razvidno iz preglednice. Leta 1895 je bila ustanovljena tudi nova okrajna sodnija Kobarid, ki je pričela s svojim delom leta 1900.

Teritorialni razvoj občin

Okrajna glavarstva so v začetnem predabsolutističnem obdobju, preden se je izoblikovala mreža občinske uprave, opravljala tudi posle, ki so sodili med občinska opravila. Ustanovitev občin oziroma občinskih zastopov in začetek njihovega poslovanja po novem začasnem občinskem zakonu se je namreč zavlekla v leto 1850. Teritorialno so bile nove občine sestavljene iz ene ali več katastrskih občin. Imenovali so jih zelo različno, v nemščini Gemeinde in Ortsgemeinde. Za slovensko terminologijo pa se je vnel pravi boj. Tako so v začetnem obdobju mešano uporabljali izraze: soseska, srenja, komun, županija, redkeje pa občina in krajevna občina. Z občinsko zakonodajo v šestdesetih letih pa so skoraj dosledno rabili izraze krajevna občina oziroma občina in županija.

Kako je dejansko potekal prehod iz predmarčne občinske ureditve na novo z zakonom določeno pot po posameznih občinah na Goriškem, je težko ugotoviti. Nekaj opore so pri tem vendarle dajale občine, kakršne so bile pred letom 1849. V primerjavi z razdelitvijo Primorskega gubernija na glavne občine in podobčine, ki jo navaja Šematizem za cesarsko-kraljevo avstrijsko-ilirsko Primorje iz leta 1819, so bile nove občine manjšega obsega. Celotna Goriško-Gradiščanska je bila po razdelitvi Primorja na krajevne in katastrske občine v državnem zakoniku 1851 razdeljena na 102 krajevni občini, leta 1819 pa je bilo na njenem celotnem ozemlju le 53 glavnih občin.

Z novo upravno ureditvijo leta 1853 občine niso doživele večjih sprememb. Ustanovljenih je bilo sedem novih občin. Nekatere so prešle iz prejšnjega sodnega okraja v drug okrajni urad, ustanovitev novih okrajnih uradov pa je pogojevala tudi spremembe v razporeditvi občin. Začetek novega razvoja občin so naznanile nove občinske volitve leta 1861. Za šestdeseta leta je bilo značilno veliko število prošenj za ustanovitev novih občin. V teh letih se je izdvojilo iz krajevnih občin 24 samostojnih občin. Največ prošenj na deželni zbor, katere so bile tudi ugodno rešene, je prišlo s področja tolminskega okrajnega glavarstva. Zanimivo je slediti vzrokom, ki jih navajajo posamezne občine za ustanovitev samostojne občine: gospodarske razmere, oddaljenost sedež, visok delež plačevanja davkov. Nema lokrat pa so temu botrovali tudi stari krajevni spori. Odtlej pa do začetka prve svetovne vojne se je v celotni Goriško-Gradiščanski ustanovilo še sedemnajst novih občin, zadnji dve, Velike Žablje in Starancan, sta bili uzakonjeni leta 1907.

Primerov združevanja občin je bilo zelo malo. Deželni zbor je ugodil le trem prošnjam iz gradiškega okrajnega glavarstva. Tako je delovalo leta 1918 ob razpadu Avstro-Ogrske 146 občin.

Naslednja preglednica nam prikazuje stanje občin leta 1918 po okrajnih glavarstvih in sodnih okrajih, z njihovimi ustanovnimi letnicami in spremembami. Upoštevan je uradni slovenski naziv občine oziroma italijanski za italijanske občine gradiškega in tržiškega okrajnega glavarstva, pripisana pa so tudi nemška in italijanska imena slovenskim občinam. Leto 1850 je upoštevano kot pričetek delovanja občin, ki so navedene v državnem zakoniku leta 1851.

I. OKRAJNO GLAVARSTVO GORICA, Görz, Gorizia

1. SODNI OKRAJ AJDOVŠČINA, Haidenschaft, Aidussina

občina	leto ustano- vitve	opombe
AJDOVŠČINA, Haidenschaft, Aidussina	1850	
ČRNIČE, Černica, Cernizza	1850	
DOL-OTLICA, Doll-Ottelza	1903	ločitev iz občine Lokavec
GABRJE, Gabria	1866	ločitev iz občine Šmarje
GOJAČE, Gojazhe, Gojaca	1866	ločitev iz občine Črniče
KAMNJE, Kamnja, Camigna	1850	
LOKAVEC, Locaviz, Locavec	1850	
RIHEMBERG, Reifenberg	1850	dan. Branik
SKRILJE, Scrilla	1866	ločitev iz občine Kamnje
SV. KRIŽ, Heiligenkreuz, Sta. Croce	1850	dan. Vipavski križ
ŠMARJE, Samaria	1850	
VELIKE ŽABLJE, Gross-Sablie,		
Sabla Grande	1907	ločitev iz občine Sv. Križ
VRTOVIN, Vertovino	1867	ločitev iz občine Kamnje

2. SODNI OKRAJ GORICA, Görz, Gorizia

BILJE, Bilia, Biglia	1887	ločitev iz občine Sovodnje
ČEPOVAN, Chiapovano	1850	
DORNBERG	1850	
GRGAR, Gargaro	1850	
LOČNIK, Lucinico	1850	
MIREN, Merna	1850	
OPATJE SELO, Opacchiasella	1850	
PODGORA	1850	
PRVAČINA, Prebacina	1900	ločitev iz občine Dornberg

RENČE, Ranziana	1850	
SOLKAN, Salcano	1850	
SOVODNJE, Savogna	1866	ločitev iz občine Miren
ŠEMPAS, Schönpass, Sampasso	1850	
ŠEMPETER, St. Peter, S. Pietro	1850	
ŠMARTNO-KVISKO, St. Martin-Quisca, San Martino-Quisca	1850	Kvisko dan. Kojsko
ŠT. ANDREŽ, ŠTANDREŽ, St. Andre, St. Andrea	1866	ločitev iz občine Šempeter
ŠT. FERJAN, ŠTEVERJAN, St. Florian, S. Floriano	1850	
OSEK, Ossek, Osseco	1904	ločitev iz občine Šempas
OZELJAN, Ossegliano, Osegliano	1904	ločitev iz občine Šempas
TRIBUŠA, Tribussa	1872	ločitev iz občine Čepovan
TERNOVO, Ternova	1850	
VERTOJBA, VRTOJBA, Vertoiba	1866	ločitev iz občine Šempeter
VOGRSKO, Voghersca	1887	ločitev iz občine Vrtojba

3. SODNI OKRAJ KANAL, Canale

AJBA, Aiba	1866	ločitev iz občine Ročinj
ANHOVO, Anikovo, Anicova	1850	
AVČE, Auc, Auzza	1866	ločitev iz občine Kanal
BATE, Batta	1850	do 1899 ima naziv BANJŠICE SV. LOVRENCA, Bainsizza St. Lorenzo
BANJŠICE SV. DUHA, Bainsizza Heiligengeist Geist, Baisizza S. Spirito	1866	ločitev iz občine Kanal
DESKLE, Descla	1850	
KAL, Kau, Cau	1850	
KANAL, Canale	1850	
LOKOVEC, Locoviz	1850	
ROČINJ, Ronzina	1850	

II. OKRAJNO GLAVARSTVO GRADIŠČE, Gradisca

10

1. SODNI OKRAJ GRADIŠČE, Gradisca

FARRA	1850
GRADISCA	1850
MARIANO	1850
ROMANS	1850
SAGRADO	1850
VERSA	1850
VILLESSE	1850

2. SODNI OKRAJ KRMIN, Cormons

BILJANA, Bigliana	1850	
BRAZZANO	1850	
CAPRIVA	1850	
CHIOPRIS-VISCONI	1866	ločitev iz občine Medea
CORMONS	1850	
KOŽBANA, Cosbana	1894	ločitev iz občine Dolegna
DOLEGNA	1850	
S. LORENZO DI MOSSA	1850	
MEDANA	1866	ločitev iz občine Biljana
MEDEA	1850	
MORARO	1850	
MOSSA	1877	ločitev iz občine Ločnik

III. OKRAJNO GLAVARSTVO SEŽANA, Sesana, Sessana

1. SODNI OKRAJ KOMEN, Comen

BRESTOVICA, Brestovizza	1853	ločitev iz občine Devin
BRJE, BERJE	1853	ločitev iz občine Devin

GABROVICA	1850	
GORJANSKO, Goreanska, Goriansca	1850	
KOBJEGLAVA, Cobilaglava	1877	ločitev iz občine Štanjel
KOMEN, Comen	1850	
MAVHINJE, Mauhinja, Mauchigna	1853	ločitev iz občine Devin
NABREŽINA, Nabresina	1853	ločitev iz občine Devin
PLISKOVICA, Pliskovizza, Pliscovizza	1850	
SELA, Sella	1853	ločitev iz občine Opatje selo
SLIVNO	po 1854	
ŠEMPOLAJ, St. Pollaj, St. Polai	1853	ločitev iz občine Devin
ŠKRBINA, Scherbina	1850	
ŠTANJEL, St. Daniel, S. Daniele	1850	
TEMNICA, Temnizza	1850	
VELIKI DOL	1850	
VOJŠČICA, Voisizza	1850	

2. SODNI OKRAJ SEŽANA, Sesana, Sessana

AVBER, Auber	1850	
DUTOVLJE, Duttoule, Dottogliano	1850	
KOPRIVA, Capriva	1850	
LOKEV, Corgnale	1882	ločitev iz občine Sežana
NAKLO, Nacla	1850	
POVIR	1882	ločitev iz občine Sežana
RODIK	1850	
SEŽANA, Sesana, Sessana	1850	
SKOPO, Scopo	1850	
ŠTJAK, Stiak, Stiacco	1850	
ŠTORJE, Storie	1882	ločitev iz občine Sežana
TOMAJ, Tomai	1850	
VELIKI REPEN, Grossrepen, Repengrande	1867	ločitev iz občine Zgonik
ZGONIK, Sgonico	1850	

IV. OKRAJNO GLAVARSTVO TOLMIN, TOMIN, Tolmein, Tolmino
1. SODNI OKRAJ BOVEC, BOLEC, Flitsch, Plezzo

12

BOVEC, BOLEC, Flitsch, Plezzo	1850	
ČEZSOČA, Cessocia, Oltresonzia	1872	ločitev iz občine Bovec
LOG, Breth, Bretto	1850	
SOČA, Socia, Sonzia	1850	
SRPENICA, Serpenizza	1867	ločitev iz občine Bovec
TRENTA	1850	
ŽAGA, Saga	1866	ločitev iz občine Bovec

2. SODNI OKRAJ CERKNO, CIRKNO, Cirkheim, Circhina

CERKNO, CIRKNO, Cirkheim, Circhina	1850	
PRAPETNO, Prapetna	1853	ločitev iz občine Šentviška gora od leta 1884 dalje se omenja le še Šentviška Gora, dotlej pa nejasen obstoj obeh ali izmenoma ene ali druge občine
ŠEBRELJE, Sebelia	1866	ločitev iz občine Šentviška Gora
ŠENTVIŠKA GORA, St. Veitsberg, Monte S. Vito	1850	

3. SODNI OKRAJ KOBARID, Karfreit, Caporetto

BREGINJ, Bergogna	1866	ločitev iz občine Kobarid
DREŽNICA, Dresenza	1866	ločitev iz občine Kobarid
IDRSKO, Idersca	1866	ločitev iz občine Kobarid
KOBARID, Karfreit, Caporetto	1850	

KRED, Creda	1866	ločitev iz občine Kobarid
LIBUŠNJE, Libussina	1866	ločitev iz občine Tolmin
LIVEK, Luico	1866	ločitev iz občine Kobarid
SEDLO, Sedula	1866	ločitev iz občine Kobarid
TRNOVO, Ternova	1866	ločitev iz občine Bovec

4. SODNI OKRAJ TOLMIN, TOMIN, Tolmein, Tolmino

GRAHOVO, Grahova	1850	
PONIKVE, Paniqua	1850	
SV. LUCIJA, St. Luzia, Sta. Lucia	1850	dan. Most na Soči
TOLMIN, TOMIN, Tolmein, Tolmino	1850	
VOLČE, Woltschach, Volzana	1850	

V. OKRAJNO GLAVARSTVO TRŽIČ, Monfalcone

1. SODNI OKRAJ ČERVINJAN, Cervignano

AJELLO	1850	
AQUILEJA	1850	
BELVEDERE	1850	1868 – vključitev v občino Aquileja
CAMPOLONGO	1850	
CERVIGNANO	1850	
FIUMICELLO	1850	
GRADO	1850	
ISOLA MOROSINI	1850	1868 – vključitev v občino Fiumicello
JOANNIZ	1850	
MUSCOLI	1850	
PERTEOLE	1850	
RUDA	1850	
SCODOVACA	1850	
TAPOGLIANO	1850	
TERZO	1850	
VILLA-VICENTINA	1850	
VISCO	1850	
S. VITO AL TORRE	1850	

S. CANZIANO	1850	
DOBERDOB, Doberdo	1850	
DEVIN, Duino	1850	
FOGLIANO	1850	
MONFALCONE	1850	
STARANZANO	1907	ločitev iz občine Monfalcone – 1850 1868 deluje kot samostojna občina
S. PIETRO ALL'ISONZO	1850	
RONCHI	1850	
TURRIACO	1850	

Organizacija občinske uprave

Volitve prvih občinskih zastopov so se zaključile v jeseni 1850. Potekale so po načelih začasnega občinskega zakona iz leta 1849. Bile so neposredne, za razliko od volitev v državni zbor, ki so se opravile posredno preko volilnih mož. Niso pa bile splošne (ženske so izključili iz volilne pravice, starostna meja je bila visoka — 30 let za aktivno in 24 let za pasivno volilno pravico). Še najmanj pa so bile enake, saj so volilce delili v volilne razrede, glede na višino plačanih davkov. Glede na velikost občin so sestavili po dva do tri volilne razrede. Določali so jih tako, da so napravili seznam vseh davkoplačevalcev. Vrstni red je določala višina davkov, od najvišjega do najnižjega. V prvi razred so bili všteti po zaporedju vsi, ki so plačevali prvo tretjino seštevka vseh davkov, v drugega so razvrstili davkoplačevalce z drugo tretjino, v tretjega pa vse ostale. Tako je bil prvi oddelek najmanjši, zadnji pa najštevilnejši. Vsak oddelek pa je volil enako število odbornikov. Ne glede na plačevanje davkov pa so bili volilci duhovniki, državni ali deželni uradniki, oficirji, vojaški uslužbenci, doktorji, predstojniki šol. Volitve so bile javne, to je z ustnim izrekanjem, in sicer je volil najprej prvi razred, nato pa drugi in tretji. Izvoljeni odborniki pa so izmed sebe izvolili župana in dva ali več občinskih svetovalcev. Po končanih volitvah so župan in svetovalci zaprisegli v cerkvi pred najstarejšim odbornikom zvestobo cesarju in izpolnjevanje svojih dolžnosti.

Volilna doba (mandat) je bila z zakonom določena na tri leta. Naslednje občinske volitve bi torej pričakovali leta 1853. Vendar, komaj je občinska ureditev zaživela, že jo je začel zavirati nastopajoči Bachov absolutizem, ki je postopoma omejeval avtonomne pravice občine. Občinska zastopstva so se do ustavne dobe le potrjevala. Naslednje volitve so bile v letu 1861. S postavo 7. aprila 1864 je bil izdan tudi občinski volilni red za pokneženo grofijo Goriško in Gradiško, ki je še vedno ohranjal načela iz leta 1849. Prva volilna reforma leta 1873, ko so bile uvedene direktne volitve v državni zbor, ni spremenila državno-zborskih volitev v podeželskih občinah (kmečke kurije). Na Goriškem so ostale posredno preko volilnih mož do izida zakona 19. septembra 1907, ki je uveljavil neposredne volitve v državni in deželni zbor. To leto se je na Goriškem uveljavila tajnost volitev v deželni in

državni zbor, ki se je nazadnje prenesla na občinske volitve. Ves volilni sistem je bil urejen tako, da je omogočal socialno in z določitvijo volilnih okrajev tudi nacionalno zatiranje večine. Medtem ko je pri deželno — in državno — zbornih volitvah prevladoval nacionalni in strankarski boj, pride v kmečkih občinah pogosto do izraza le rivaliteta med premožnejšimi občani.

Začasni občinski zakon z dne 17. marca 1849 je uzakonil poleg splošnih načel o volitvah občinskih organov tudi organizacijo občinske uprave in občinska opravila. Doba absolutizma je zelo omejila določbe tega zakona. Nova ustavna doba pa je v začetku šestdesetih let oživila načela začasnega zakona, ki so večidel prešla tudi v novi okvirni zakon 5. marca 1862 ter v občinski red, ki je izšel v okviru postave z dne 7. aprila 1864. Poimenovanje občinskih organov se je v obeh zakonih nekoliko razlikovalo. Na občinskih volitvah leta 1849 izvoljeni odborniki so se poimenovali občinski odbor (srenjski odbor, Gemeindeausschus), župan (Bürgermeister, tudi Gemeindervorsteher) in svetovalci (Gemeinderäther), ki so jih odborniki izvolili izmed sebe, pa občinsko predstojništvo (srenjsko predstojništvo, Gemeindenvorstand, tudi Gemeindenvorsteher). Z zakonom 1862 oziroma 1864 pa so spremenili predvsem slovenske nazive: odbornike so imenovali tudi starešine, občinski odbor pa starešinstvo in občinski svet. Za predstojništvo so uvedli nov naziv županstvo ali občinsko glavarstvo, za svetovalce pa podžupani ali deputati. Občinsko starešinstvo je bilo posvetovalni in sklepajoči organ, medtem ko je županstvo opravljalo in izvrševalo občinske zadeve. Starešinstvo je sestavljalo glede na število volilcev devet do trideset starešin in polovično število namestnikov. Starešinstvo je skliceval župan in se je sestalo vsaj štirikrat letno. Njihove seje so bile sprva javne, v dobi absolutizma je bila javnost odpravljena, v ustavni dobi pa zopet uveljavljena. Starešinstvene sklepe so vodili v zapisnikih in so bili na vpogled vsakemu občanu.

Župan je vodil in poskrbel, da so se izvršili sklepi starešinstva, predstavljal je občino navzven, oskrboval krajno (krajevno) policijo ter izvajal opravila izročene področja. Nad delom županstva je bdelo starešinstvo, ki je imelo predvsem stalen vpogled v občinsko blagajno (denarnico) in je celo razsojalo nekatere pritožbe posameznikov glede dela županstva. Župan je bil torej odgovoren za svoje delo pred občino samo, glede izročenih opravil pa je odgovarjal vladi. Državna uprava je nadzorovala preko politične okrajne oblasti delo starešinstva in županstva, da ne bi prekoračila svojih pravic glede na dane zakone. Deželni zbor, kot nosilec deželne avtonomije, pa je preko deželnega odbora skrbel, da je občina pravilno ravnala s svojim premoženjem, potrjeval je sklepe starešinstva v zvezi z združevanjem in razdruževanjem občin, glede sprememb občinskih mej, dovoljeval je doklade k neposrednim (izravnim) davkom, če so jih presegale za 15% ter potrjeval večja posojila občin in razdelitev občinskega premoženja (n. pr. zemljišča). Deželni odbor je posredoval tudi v sporih, ki so nastali med občino in občani.

Starešinstvo je lahko županstvu dodelilo posamezne osebe v pomoč za opravljanje posameznih opravil, tako uradnike in pomožno osebje (pisar-tajnik, blagajnik, oskrbniki občinskih ustanov, poljski čuvaj, gozdni čuvaj). Ti so prejeli za svoje delo plačo, medtem ko so bile funkcije župana in starešin brezplačne. Nad osebami v občinskih službah je vodil nadzor župan. Po posameznih krajih občine so lahko izvolili zastopnike, imenovane ponekod podžupane, ki so bili v pomoč županu predvsem v zadevah krajne policije. Starešinstvo je lahko izvolilo izmed sebe in zunanjih članov razne komisije za posebna dela (pregledovalci in pretresovalci rajtenge in preudarkov, komisije v primeru gradnje

občinskih zgradb, cerkva, šol, poti). Posamezne katastrske občine so izvolile svoj gospodarski svet, ki je gospodaril z njeno lastnino in dohodki. Vodja gospodarskega sveta je bil občinski opravnik.

Že uvodoma je bilo rečeno, da je bila za delovanje občin značilna njihova dvotirnost: dana jim je bila določena samouprava, in sicer v takoimenovanih lastnih opravilih, preko izročenih opravil pa so izvrševale nekatere državne funkcije. Začasni občinski zakon in občinski red sta opredelila, kako se razvrstijo lastna opravila med odbornike (starešine) in župana. Starešinstvo je sklepalo o gospodarjenju z občinskim imetjem (denar, zemljišča, občinske ustanove, poti). Gospodarjenje v občini je bilo nakazano v proračunu (preudarku). Sestavljanje preudarkov je bilo pomembno delo. Pripravil jih je župan. V njih so predvideli vse stroške (stroški v zvezi z delom župana, uradnikov in drugega občinskega osebja, plačevanje državnega in deželnega zakonika, kritje potreb občinske pisarne, podpore revežem, oskrbovanje šol in drugih občinskih ustanov ter ostali nepredvideni stroški) ter dohodke (obresti lastnega kapitala, najemnine lova in zemljišč, globe). Če se dohodki niso pokrili s stroški, je starešinstvo določilo višino doklade na izravne (neposredne) davke. Lahko so odločili tudi o najemu manjših posojil. Župan je vodil dela v zvezi s prejemanjem občinskih dohodkov in plačevanjem stroškov. O svojem delu je sestavil zaključni račun (račun, rajtengo), ki ga je predložil starešinstvu. Končno potrditev preudarka in računa je dajal deželni odbor.

Najštevilnejše županove naloge so izhajale iz krajne policije (Lokalpolizei), ki je obsegala: skrb za varnost občanov in njihove svojine; skrb za občinske ceste, poti, mostove, vodne poti, da so v dobrem stanju in varno prehodne; poljsko policijo (skrb za mejnike, uporabo stez in prehodov); policijo zastran živeža na trgih in sploh nadzor nad trženjem in semnji, posebno še nad merami in vagami; policijo zastran zdravja (nadzor nad pitno vodo, čistočo okolja, ter naznanitev raznih bolezni pri ljudeh in pri živalih okrajnemu glavarju in ukrepanje v primeru teh bolezni, nadzor nad babicami); skrb za preprečevanje ognja (nadzor nad dimniki, vzdrževanje dimnikarjev in ukrepanje v primeru požara, oskrbovanje gasilskih priprav); nadzor nad posli in delavci (izdajanje delavskih knjižic); policijo zastran lepega in čednega vedenja (vzdrževanje reda v gostilnah, dovoljevanje plesov in drugih prireditev); skrb za uboge in za občinske zavode za reveže (plačevanje zdravljenja ubogim, dajanje raznih podpor ter nadzor nad tujimi berači); policijo nad gradbenimi deli, skrb, da se izpolnjuje zakon o zidanju ter izdajanje gradbenih dovoljenj. Starešinstvo pa je v policijskih zadevah dalo dovoljenje za uporabo denarnih sredstev, ki so bila potrebna za pravilno izvajanje teh opravil.

Posebna naloga starešinstva je bila, da je preko posebej izvoljenih mož poizkušala poravnati ljudi v pravnem sporu. Poseben zakon o šolah, ki je dopolnil občinski zakon, je nalagal starešinstvu upravljanje ljudskih in srednjih šol v lastni občini, to je skrb za odpiranje, vzdrževanje in denarno zalaganje šol. V zvezi s tem delom so bili s strani občine izvoljeni člani v krajni šolski svet. Župan je bila poverjena še prodaja nepremičnin na dražbi (licitaciji) in skrb za to, da so se predpisi, povezani z njo, pravilno izpolnjevali.

Opravila lastnega področja so se v času absolutizma zelo omejila in nadzor nad njimi s strani državne uprave se je zelo povečal. Vse sklepe je morala potrditi okrajna gosposka, oskrbništvo nad občinskim premoženjem pa je bilo predvsem v njihovih rokah.

Izročena opravila je opravljal župan sam, saj za izvajanje le-teh ni bil potreben sklep starešinstva. Med ta opravila sodi: pobiranje davkov; popisovanje in nabor vojakov,

prenočevanje (vkvartiranje); prijave hudodelcev in kaznivih dejanj; vodenje razvida nad tujci; izdajanje domovinskih listov prebivalcem dotične občine, če imajo v njej domovinsko pravico; nadzor nad cementiranjem mer in uteži; izpolnjevanje raznih ukazov okrajnega glavarstva.

Ko spremljamo arhivsko gradivo občin na Goriškem iz časa avstrijskega upravnega sistema, se preko ohranjenih dokumentov zrcali slika njihovega delovanja. Obenem pa jezik, ki ga v določenem obdobju uporabljajo, opozarja na vlogo Slovencev. Tako je v prvih letih po marčni revoluciji čutiti uveljavljanje slovenskega jezika, saj so celo določeni obrazci tiskani dvojezično. V obdobju absolutizma dominira nemščina. Od začetka ustavnega obdobja dalje, se postopoma uvaja v poslovanje slovenščina: najprej s strani deželnega odbora, nato namestništva, okrajnih glavarstev, navsezadnje pa tudi sodnih organov. Dokončno pa jo zagotavlja temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov, ki je izšel kot del decemberske ustave 1867. Vendar v posameznih občinah zavisi uporaba slovenščine predvsem še od župana in tajnika.

Občine v času prve svetovne vojne

Delovanje občin se je v vojnem času bistveno spremenilo. Z vstopom Italije v vojno po sklenitvi Londonskega pakta 26. aprila 1915 je prišla tudi Goriško-Gradiščanska v vojno področje. Skoraj mesec dni pozneje so italijanske čete prekoračile državno mejo in do 28. junija zasedle del dežele do Soče, prekoračile pa so jo južno od Gorice. Za zasedeni del ozemlja je italijansko vrhovno poveljstvo ustanovilo Generalni sekretariat za civilne zadeve s sedežem v Vidmu, nato v Padovi in je deloval do leta 1919. Namesto prejšnjih avstrijskih okrajnih glavarstev so uvedli civilne komisariate: za zasedeni del tolminskega okrajnega glavarstva civilni komisariat v Kobaridu, za gradiškega v Krminu, za tržaško okrajno glavarstvo pa v Červinjanu. V ostalem delu dežele se je avstrijska politična uprava nadaljevala, vendar je bila izročena vrhovnemu poveljniku za vojne operacije zoper Italijo (cesarski ukaz z dne 23. maja 1915). Zaradi bližine soške fronte so se uradi politične uprave selili v varnejše kraje. Tako je deželni odbor deloval na Dunaju do 16. aprila 1918, svoj urad pa je imel v Ajdovščini. Tolminsko okrajno glavarstvo se je selilo najprej v Cerkno, nato v Idrijo, v Tolmin pa se je vrnilo junija 1918. goriško pa v Ajdovščino od koder se je vrnilo 1. marca 1918. Prav tako so se s premiki na soški fronti selili tudi sedeži posameznih občin, na primer: Bovec na Log; Sv. Lucija najprej na Idrijo pri Bači, nato na Slap ob Idriji in nazadnje na Šentviško goro; občina Avče je imela sedež od septembra 1917 do marca 1918 v Cerknem; Kanal najprej na Kanalskem vrhu, nato na Banjšicah, in celo v Ljubljani, kamor se je preselil župan in deželni poslanec Fran Gorjup; Solkan se je preselil v Šturje; županstvo Podgora v Rihemberg.

Glavne naloge občin v času vojne so se sproti prilagajale razmeram in so bile usmerjene v delo v zvezi z mobilizacijo in vpoklicem vojakov, transporti beguncev, evakuiranjem krajev, aprovizacijo, obdelovanjem polja, obnovo vasi in drugo. Dogodki, povezani s koncem vojne, so se odražali tudi v delu občin. Tudi med širšimi množicami je prihajalo do izraza gibanje za združitev z ostalimi jugoslovanskimi narodi, v katerega so se vključila tudi slovenska županstva goriške dežele. Sredi avgusta 1918 je bil v Ljubljani postavljen Narodni svet, 13. septembra pa v Gorici Pokrajinski odsek Narodnega sveta za Goriško, ki je imel obenem politične in gospodarske naloge. Ena izmed njegovih pomembnih akcij je bila »Spomenica goriških Slovencev Narodnemu svetu v Ljubljani«, izdana 17. oktobra, in izvedena s pomočjo od meseca februarja delujoče »Zveze slovenskih županstev po vojni

prizadetih občin na Primorskem«, ki naj bi s podpisovanjem prebivalcev 106 slovenskih občin pokazala odločitev goriških Slovencev za Jugoslavijo.

1. novembra je Pokrajinski odsek Narodnega sveta za Goriško prevzel oblast nad slovenskim delom Goriško-Gradiščanske in glavnim deželnim mestom. 2. novembra so tudi Italijani ustanovili v Gorici začasno vlado (Governo provvisorio) kot protiutež slovenskemu pokrajinskemu odseku. Na stopnji uprave prejšnjih okrajnih glavarstev so se ustanavljali narodni sveti za okraje (tako Narodni svet za okraj Tolmin). Občine same pa naj bi ustanovile kot najnižje oblastne organe vaške odbore Narodnega sveta, ki bi prevzeli funkcije starešinstev (občinskih odborov), njim v pomoč pa vaške narodne straže (narodne obrambe) za vzdrževanje reda in mira. Glavna naloga odborov je bila preskrba, z njo pa povezana izvedba rekvizicije blaga, živine in orožja, ki ga je izročala umikajoča se avstrijska vojska. Ti najnižji oblastni organi so se ustanavljali zelo pozno, večji del celo že v času italijanske zasedbe.

RAZVOJ OBČIN POD ITALIJO

Uprava na ravni pokrajine in okrajev

Z londonskim paktom je bila tudi Goriško-Gradiščanska obljubljena Italiji kot plačilo za vstop v vojno na strani antante. Italijanska vojska je na osnovi premirja z dne 3. 11. 1918 zasedla obljubljeni teritorij, ponekod, zlasti na Postonjskem in Logaškem, pa še precej čez črto londonske pogodbe. Dotedanje dežele Goriško-Gradiščanska s priključenimi deli Kranjske (del logaškega in del postonjskega okraja) in Koroške (sodni okraj Trbiž), Trst, Istra z otoki ter mesto Zadar in otok Lastovo so sestavljale eno samo upravnopolitično enoto z 250 občinami (še brez Reke). Za anektirano ozemlje brez Zadra in Lastova se je udomačilo ime Julijska Krajina (Venezia-Giulia).

S prihodom italijanske vojske v Gorico 14. 11. 1918 sta bila tedaj obstoječa organa Pokrajinski odsek Narodnega sveta in italijanska začasna vlada odpravljena, pa tudi vaški narodni odbori in narodne straže so prenehali delovati.

Premirje je določalo vojaško okupacijo, civilno upravo pod nadzorstvom vojaških poveljstev pa prepuščalo dotedanjim avstrijskim upravnim organom. Leta 1915 pri vrhovnem poveljstvu italijanske armade ustanovljeni Generalni sekretariat za civilne zadeve (Secretariato Generale per gli Affari Civili) je prevzel posle osrednjega upravnega organa za celo zasedeno ozemlje. Le-ta je imenoval guvernerja (R. Governatorato della Venezia Giulia) v Trstu, ki je izvrševal posle deželnega organa, v posameznih političnih okrajih pa namesto prejšnjih okrajnih glavarjev civilne komisarije (Commissariato Civile per il Distretto Politico), ki večinoma niso bili domačini, ampak oficirji zasedbene vojske.

Pod avstrijsko oblastjo izvoljena deželni zbor in odbor zaradi jasnih določil premirja sicer uradno nista bila razpuščena, vendar sta z okupacijsko upravo in civilnimi komisariji praktično prenehala delovati. Goriški deželni zbor se je kmalu po zasedbi poimenoval v Kraljevi komisariat za samoupravne posle dežele Goriško-Gradiščanske (R. Commissariato per gli Affari Autonomi della Provincia di Gorizia e Gradisca), vendar je dejansko izgubil avtonomne funkcije; ukvarjal se je v glavnem z gospodarskimi in socialnimi vprašanji. V prvih letih so se na Goriškem večinom še obdržali pod avstrijsko oblastjo izvoljeni župani, postopoma pa so jih zamenjevali imenovani kraljevi komisariji.

Vojaška uprava z guvernerjem je trajala do 31. 7. 1919, ko je bil odpravljen Generalni sekretariat za civilne zadeve in pri predsedstvu vlade ustanovljen osrednji urad za nove pokrajine (Ufficio Centrale per le Nuove Provincie), ki je s 1. 8. prevzel vse posle v zvezi s civilno upravo na zasedenem ozemlju. Njegova naloga je bila pripraviti vse potrebno za postopen prenos upravnih poslov na pristojna ministrstva, kar naj bi se izvršilo po predvideni aneksiji. Namesto guvernerata je bil v Trstu vzpostavljen Generalni civilni komisariat (Commissariato Generale Civile della Venezia-Giulia). Septembra 1919 je bil namesto Kraljevega komisariata za samoupravne posle dežele Goriško-Gradiščanske imenovan Kraljevi komisariat za samoupravne posle dežele Goriške (R. Commissariato per gli Affari Autonomi della Provincia di Gorizia), ki naj bi proučil možnosti za zopetno uvedbo deželne in občinske avtonomije.

Prenos uprave z vojaških na civilne organe je pomenil predčasno opustitev določil premirja, kar je italijanska oblast opravičevala s problemi, ki so se pojavljali pri upravi novih pokrajin. Ko je po aneksiji januarja 1921 italijanska vlada raztegnila italijansko ustavo na priključeno ozemlje, je imela sprva namen do določene mere ohraniti avtonomijo, ki so jo te dežele uživale pod Avstro-Ogrsko. Zlasti na Goriškem so bile med prebivalci zelo močne težnje za popolno obnovitev starih avtonomnih organov (občinskih predstavništev, cestnih odborov, okrajnih in deželnih šolskih svetov ter deželnega zbora in odbora). Le fašistična stranka je a priori odklanjala misel na kakršnokoli avtonomijo priključenih dežel. Dejansko je bil s kraljevim odlokom z dne 31. 8. 1921 v Gorici imenovan izredni deželni zbor (Giunta provinciale straordinaria) za Goriško-Gradiščansko s priključenimi deli Kranjske in Koroške, sestavljen iz enakega števila slovenskih in italijanskih članov in z italijanskim predsednikom. Prevzel naj bi posle prejšnjega deželnega zbora, dokler ne bi izdali potrebnega statuta o deželni avtonomiji za nove pokrajine. Vendar je imel ta odbor zgolj upravne, ne pa zakonodajalnih pristojnosti. 23. 12. 1921 je imel prvo slavnostno sejo, obdržal pa se je le do januarja 1923, ko je bil na nove pokrajine razširjen italijanski občinski in deželni zakon iz leta 1915. Tudi v izrednem deželnem odboru so se nadaljevala prizadevanja za obnovitev avtonomije, toda rastoča moč in agresija razvijajočega se fašizma ter končno tudi njegov prihod na oblast so odločujoče vplivali na nadaljnji razvoj.

Že kraljevi odlok z dne 17. 10. 1922 je odpravil dotedanje dežele in iz njih v smislu centralizirane italijanske uprave sestavil novo pokrajino, Julijsko Krajino (Provincia Venezia Giulia) s prefektom na čelu. V Gorici je bil namesto vicekomisarja za Goriško-Gradiščansko (uveden z že omenjenim odlokom z dne 31. 8. 1921; bil je podrejeni organ Generalnega civilnega komisariata v Trstu) imenovan viceprefekt (viceprefetto). Politični okraji (distretti) so v glavnem ohranili svoj obseg, le preimenovali so se v okrožja (circondari), okrajne civilne komisarje pa so žamenjali podprefekti (sottoprefetti). Posle osrednjega urada za nove pokrajine so prevzela pristojna ministrstva.

S tem je bil storjen prvi korak k izenačitvi uprave novih pokrajin z italijansko, naslednji in odločilni pa že januarja 1923, ko je bil uveljavljen italijanski občinski in deželni zakon. Ta je dokončno opravil z deželno in v veliki meri tudi z občinsko avtonomijo. Takoj nato je izšel kraljevi odlok (R. d. 18. 1. 1923), ki je Julijsko Krajino razdelil na tri pokrajine: ustanovljeni sta bili Tržaška in Puljska (Istrska) pokrajina, občine nekdanje Goriško-Gradiščanske pa so večinoma pripadle že obstoječi Videmski pokrajini (Provincia del Udine ali Provincia del Friuli) in sicer v okviru:

1. goriškega okrožja (75 občin) s sodnimi okraji Ajdovščina, Gorica, Kanal, Vipava in Komen (brez občin Mavhinje, Nabrežina, Slivno in Šempolaj, ki so pripadle Tržaški

pokrajini); okrožje je obsegalo vse občine prejšnjega goriškega ter del sežanskega in postonjskega političnega okraja;

2. gradiščanskega okrožja (34 občin) s sodnimi okraji Cervignano (Červinjan), Gradisca (Gradišče) in Cormons (Krmín); obsegalo je vse občine prejšnjega gradiščanskega političnega okraja in občine červinjanskega sodnega okraja iz prejšnjega tržiškega političnega okraja razen občine Grado (Gradež) in podobčine Isola Morosini;
3. tolminskega okrožja (31 občin) s sodnimi okraji Bovec, Cerkno, Idrija, Kobarid in Tolmin; obsegalo je vse občine prejšnjega tolminskega ter del logaškega političnega okraja (t. j. sodni okraj Idrija brez iz frakcij občine Črni vrh novo ustanovljene občine Kača vas, ki pripada Tržaški pokrajini). V tem okrožju so se že decembra 1921 nekoliko spremenile meje občin in sicer: občina Godovič se je povečala za del občine Črni vrh in Dole, več frakcij občine Spodnja Idrija pa se je združilo v občino Ledine.

(Bivše koroške občine so priključili že obstoječemu okrožju Tolmezzo).

Marca istega leta se je obseg sodnih okrajev spremenil. Odpravljene so bile okrajne sodnije v Cerknem, Kobaridu in Vipavi ter priključene idrijskemu, tolminskemu oz. ajdovskemu sodnemu okraju. Že pred tem, julija 1923, je prišlo do nove spremembe v upravni razdelitvi Videmske pokrajine. Odpravljeno je bilo tolminsko okrožje in razdeljeno takole: goriškemu okrožju se je priključil tolminski sodni okraj, čedadskemu bovški in odpravljeni kobariški sodni okraj, novoustanovljeno idrijsko okrožje pa je obsegalo idrijski sodni okraj, povečan za ukinjeni sodni okraj Cerkno. Červinjanski sodni okraj se je izločil iz gradiščanskega in priključil videmskemu okrožju.

Ponovno spremembo je prinesel kraljevi odlok z dne 21. 10. 1926, ki je odpravil podprefekturi v Čedadu in Gradišču ter obnovil tolminsko v obsegu izpred julija 1923, ukinjeno gradiščansko pa združil v goriško okrožje. Dejansko pa do oživitve tolminskega okrožja sploh ni prišlo, kajti s kraljevim odlokom z dne 2. 1. 1927 so bile odpravljene vse podprefekture in ustanovljena nova Goriška pokrajina (Provincia di Gorizia), ki je združila tolminsko in goriško okrožje (brez občine Chiopris-Viscone, ki je ostala v Videmski pokrajini), s prefektom v Gorici. Občina Gorica se je ob tej priliki povečala za dotlej samostojne občine Ločnik, Podgora, Solkan, Štandrež in Šentpeter.

Odgovor na vprašanje, zakaj je bila Goriška pokrajina ustanovljena tako pozno, je zelo preprost. Z uveljavitvijo italijanskega občinskega in deželnega zakona iz leta 1915 je bil ukinjen izredni goriški deželni odbor. Do leta 1925 naj bi se kot nekakšen samoupraven organ izvolil pokrajinski svet s predsednikom. Fašistična oblast je volitve neprestano odlašala, leta 1926 pa izdala nov zakon o pokrajinah, po katerem je svet in predsednika imenovala vlada. S tem je bila odpravljena nevarnost, da bi imeli Slovenci večino v svetu in prižgala se je zelena luč za ustanovitev Goriške pokrajine. To je bila zadnja sprememba na nivoju dežele. Sledile so še številne spremembe v obsegu občin (Comune, Municipio) in nekaterih sodnih okrajev (do maja 1922 Giudizio Distrettuale, nato Pretura).

Teritorialni razvoj občin v Goriški pokrajini

Goriška pokrajina je ob ustanovitvi štela 121 občin, do konca oktobra 1928 pa se je njihovo število skrčilo na 42, kajti od novembra 1927 do oktobra 1928 je potekala obsežna komasacija občin, katere namen je bil sicer združiti več sosednjih manjših občin v večjo, gospodarsko močnejšo, toda v Julijski Krajini se je izrabljala v narodno-asimilacijske namene. Italijanska oblast je začela zelo zgodaj razmišljati o združevanju občin. Že v novembru 1923 so bili imenovani izredni občinski komisarji (eden za več občin), ki naj bi

Decembra 1923 sta prišli občini Šentviška Gora in Šebrelje iz idrijskega v tolminski sodni okraj, občina Trnovo ob Soči iz tolminskega v bovški sodni okraj, občina Gradež pa je iz tržiškega prešla v červinjanski sodni okraj.

proučili možnosti za komasacijo. Vendar njihovo imenovanje ni prizadelo starih občinskih županov in ponekod namesto njih imenovanih občinskih komisarjev, ki so še naprej ostali na svojih mestih. Oblast je preko teh izrednih komisarjev, ki so jih občine morale celo plačevati, nadzorovala občinsko upravo.

Meje občin se do leta 1927 razen že omenjenih izjem niso spreminjale. Čeprav je občinski in deželni zakon načeloma dopuščal možnost tako združitve kot odcepitve, so se pojavljale večinoma želje posameznih katastrskih občin po odcepitvi. Vzroki za to so bili različni, predvsem gospodarski ter oddaljenost od občinskega urada in slabe prometne zveze. Zaradi težnje vlade po združevanju občin tem željam seveda ni bilo ustreženo. Kraljevi odlok z dne 17. 3. 1927 je dal vladi celo pravico, da tudi izven primerov, ki jih predvideva občinski in deželni zakon in brez predpisanega postopka izvaja revizijo v obsegu občin.

S komasacijo občin dveh sosednjih sodnih okrajev je bila nujno povezana sprememba meja tudi med okraji samimi. Po 7. členu kraljevega odloka z dne 31. 5. 1928 spadajo občine, ki so nastale z združitvijo dveh občin, pod jurisdikcijo tistega sodnega okraja, pod katerega je spadala pomembnejša občina, oz. večina občin, če se je združilo več občin. Spremembe v obsegu okrajev so stopile v veljavo s 1. 7. 1929, ko se je izenačila vsa civilnopravna zakonodaja v Julijski Krajini z italijansko.

Preglednica prikazuje obseg sodnih okrajev Goriške pokrajine, kakor so se izoblikovali do konca leta 1928, ter občine pred in po komasaciji z njihovimi slovenskimi in uradnimi (t. j. italijanskimi) nazivi. Ti so bili določeni že s kraljevim odlokom z dne 29. 3. 1923, čeprav je poitalijančevanje nazivov potekalo že prej, kasneje pa so se nekateri še spremenili.

1. SODNI OKRAJ AJDOVŠČINA, Aidussina

občina po komasaciji	občine pred komasacijo	datum kr. odloka o komasaciji
AJDOVŠČINA, Aidussina	AJDOVŠČINA, Aidussina DOL-OTLICA, Dol-Ottelza LOKAVEC, Locavizza di Aidussina PLANINA ŠTURJE, Sturia delle Fusine USTJE, Ustie	31. 5. 1928
COL, Zolla	COL, Zolla PODKRAJ, Pocrai del Piro	15. 12. 1927

ČRNIČE, Cernizza Goriziana	ČRNIČE, Cernizza Goriziana GOJAČE, Goiaci KAMNJE, Camigna VRTOVIN, Vertovino	15. 12. 1927
RIHEMBERG, Rifemberg (dan. Branik)	RIHEMBERG, Rifemberg ŠMARJE, Samaria	15. 12. 1927
SVETI KRIŽ, Santa Croce di Aidussina (dan. Vipavski Križ)	SVETI KRIŽ, Santa Croce di Aidussina SKRILJE, Scrilla VELIKE ŽABLJE, Sable Grande	5. 2. 1928
ŠENTVID, San Vito di Vipacco (dan. Podnanos)	ŠENTVID, San Vito di Vipacco PODRAGA VRABČE, Monte Urabice	15. 12. 1927
VIPAVA, Vipacco	VIPAVA, Vipacco BUDANJE, Budagna ERZELJ, Ersel in Monte GOČE, Gozza LOŽE, Loze SLAP, Slappe Zorzi VRHPOLJE, Verpoglian	15. 3. 1928

2. SODNI OKRAJ BOVEC, Plezzo

.BOVEC, Plezzo	BOVEC, Plezzo ČEZSOČA, Oltresonzia LOG, Bretto (dan. Log pod Mangrtom) SRPENICA, Serpenizza ŽAGA, Saga	29. 3. 1928
SOČA, Sonzia	SOČA, Sonzia TRENTA, Trenta d' Isonzo	15. 1. 1928

3. SODNI OKRAJ GORICA, Gorizia

ČEPOVAN, Chiapovano	ČEPOVAN, Chiapovano LOKOVEC, Locavizza di Canale	15. 12. 1927
---------------------	---	--------------

	TRIBUŠA, Tribussa (dan. Trebuša)	
DORNBERG, Montespino (dan. Dornberk)	DORNBERG, Montespino PRVAČINA, Prevacina VOGRSKO, Ville Montevecchia	11. 3. 1928
GORICA, Gorizia	GORICA, Gorizia LOČNIK, Lucinico PODGORA, Piedimonte del Calvario SOLKAN, Salcano ŠTANDREŽ, Sant'Andrea di Gorizia ŠENTPETER, San Pietro di Gorizia (dan. Šempeter pri Gorici) VRTOJBA, Vertoiba in Campisanti	2. 1. 1927 25.10.1928
KOJSKO, San Martino-Quisca	KOJSKO, San Martino-Quisca ŠTEVERJAN, San Floriano del Collio	24. 11. 1927
MIREN, Merna	MIREN, Merna SOVODNJE, Savogna d'Isonzo	24. 11. 1927
RENČE, Ranziano	RENČE, Ranziano BILJE, Biglia	1. 3. 1928
ŠEMPAS, Sambasso	ŠEMPAS, Sambasso OZELJAN, Ossegliano San Michele OSEK-VITOVlje, Ossecca- Vittuglia	1. 12. 1927
TRNOVO, Tarnova della Selva OPATJE SELO, Opacchiasella	TRNOVO, Tarnova della Selva OPATJE SELO, Opacchiasella BRESTOVICA, Brestovizza SELA, Sella delle Trincee (dan. Sela na Krasu)	se ne komasira 5.7.1928

4. SODNI OKRAJ GRADIŠČE OB SOČI, Gradisca d'Isonzo

FARRA D'ISONZO	FARRA D'ISONZO	se ne komasira
GRADISCA D'ISONZO	GRADISCA D'ISONZO	se ne komasira
MARIANO DEL FRIULI	MARIANO DEL FRIULI CORONA	3. 8. 1928

ROMANS D'ISONZO	ROMANS D'ISONZO VERSA VILESSE	1. 3. 1928
SAGRADO	SAGRADO	se ne komasira

5. SODNI OKRAJ IDRIJA, Idria

CERKNO, Circhina	CERKNO, Circhina ŠEBRELJE, Sebeglie	7. 6. 1928
ČRNI VRH, Monte Nero d'Idria	ČRNI VRH, Monte Nero d'Idria GODOVIČ, Godovici	22. 12. 1927
IDRIJA, Idria	IDRIJA, Idria ČEKOVNIK, Ceconico DOLE LEDINE SPODNJA IDRIJA, Idria di Sotto VOJSKO, Voschia	5. 7. 1928

6. SODNI OKRAJ KANAL

GRGAR, Gargaro	GRGAR, Gargaro BANJŠICE, Santo Spirito della Bansizza BATE, Battaglia della Bansizza, Batta	28. 6. 1928
KAL, Cal di Canale (dan. Kal nad Kanalom) KANAL, Canale d'Isonzo	KAL, Cal di Canale KANAL, Canale d'Isonzo AJBA, Aiba AVČE, Auzza ROČINJ, Ronzina	se ne komasira 5.2.1928
ANHOVO/SALONA, Salona d' Isonzo	ANHOVO, Anicova Corada DESKLE, Descla	22. 3. 1928

7. SODNI OKRAJ KOMEN, Comeno

KOMEN, Comeno	KOMEN, Comeno BRJE, Borianò GABROVICA, Gabrovizza GORJANSKO, Goriano PLISKOVICA, Pliscovizza della Madonna ŠKRBINA, Scherbina VELIKI DOL, Dol Grande, od 1938 Vallegrande	5. 7. 1928
ŠTANJEL, San Daniele del Carso	ŠTANJEL, San Daniele del Carso GABERJE, Gabria KOBJEGLAVA, Cobbia	2. 2. 1928
TEMNICA, Temenizza	TEMNICA, Temenizza VOJŠČICA, Voissizza di Comeno	28. 6. 1928

8. SODNI OKRAJ KRMIN, Cormons

DOBROVO, Castel Dobra	BILJANA, Bigliana MEDANA	29. 3. 1928
DOLENJE, Dolegna del Collio	DOLENJE, Dolegna del Collio KOŽBANA, Cosbana del Collio	29. 1. 1928
CAPRIVA DI CORMONS (dan. Capriva del Friuli)	CAPRIVA DI CORMONS MOSSA SAN LORENZO DI MOSSA MORARO	27. 11. 1927
CORMONS	CORMONS BRAZZANO MEDEA	3. 8. 1928

BREGINJ, Bregogna	BREGINJ, Bregogna SEDLO, Sedula	1. 12. 1927
GRAHOVO, Gracova Serravalle (dan. Grahovo ob Bači)	GRAHOVO, Gracova Serravalle	se ne komasira
KOBARID, Caporetto	KOBARID, Caporetto	15. 3. 1928
	DREŽNI CA, Dresenza	
	IDRSKO, Idresca d'Isonzo	
	KRED, Creda	
	LIBUŠNJE, Libussina	
	LIVEK, Luico	
	TRNOVO, Ternova d'Isonzo (dan. Trnovo ob Soči)	
SVETA LUCIJA, Santa Lucia di Tolmino, od dec. 1934 Santa Lucia d'Isonzo (dan. Most na Soči)	SVETA LUCIJA, Santa Lucia di Tolmino	29. 3. 1928
	PONIKVE, Paniqua	
	ŠENT VIŠKA GORA, Monte Sanvito	
TOLMIN, Tolmino	TOLMIN, Tolmino	29. 3. 1928
	VOLČE, Volzana	

V praksi je mesec ali dva po kraljevem odloku izpeljal komasacijo perfekt z odlokom, ki je natančno določal pogoje za združitev oz. urejal nastale spremembe (datum, s katerim je stopila združitev v veljavo, sedež in naziv nove občine; do imenovanja novega podestà-ja je bil namesto prejšnjih imenovan komisar, bivši podestàji so morali zaključiti svoje finančno poslovanje, komisar pa je izdelal nov proračun za preostali del leta, itd.).

Organizacija občinske uprave

Določila premirja so zagotavljala ohranitev obstoječe občinske uprave in s tem tudi avtonomije, ki pa jo je italijanska vlada kljub temu postopoma omejevala. Še pod avstrijskim režimom izvoljene župane so ponekod že pred aneksijo zamenjali od kralja imenovani občinski komisarji, razpuščeni so bili tudi nekateri občinski sveti. Začelo se je postopno poitalijančevanje imen krajev, ulic, napisov na javnih poslopjih itd. Tudi dopisi občinam nadrejenih organov so bili sprva dvojezični, po letu 1923 pa zgolj italijanski. Jezik poslovanja znotraj same občine ter med slovenskimi občinami pa je bil tudi še nekaj let kasneje odvisen od tega, ali je bil župan Slovenec ali ne. Že v času vojaške oblasti so s pretvezo ureditve težkih povojnih razmer stopili v Julijski Krajini v veljavo številni zakonski akti, ki so se pogosto izrabljali proti slovenskemu in hrvaškemu prebivalstvu. Po aneksiji in razširitvi italijanske ustave se je začelo postopno uveljavljanje italijanske zakonodaje. Med prvimi je

bil zakon o političnih volitvah oz. volitvah v poslansko zbornico v Rimu s splošno volilno pravico za moške nad 21. letom in proporcionalnim sistemom zastopstva, ki je bil sprejet v Italiji po vojni. V Julijski Krajini je bila volilna pravica povezana z vprašanjem pridobitve državljanstva, zato je bil volilni zakon decembra 1920 dopolnjen z ustreznimi določili.

Že omenjeni kraljevi odlok z dne 31. 8. 1921 je določal, naj se v štirih mesecih izpeljejo občinske (administrativne) volitve. Volilni postopek, ki ga je uvajal kraljevi odlok z dne 7. 10. 1921, je bil, kar se tiče volilne pravice in poteka volitev, enak postopku za parlamentarne volitve, le da je namesto proporcionalnega veljal večinski sistem. To pomeni, da je listi, ki je v določeni občini dobila večino glasov, pripadlo 4/5 mest v občinskem svetu, po številu glasov sledeči listi pa 1/5. Volilna pravica je bila dopolnjena le v toliko, da je bila odvisna tudi od plačevanja določenih občinskih davščin. Volitve so potekale 15. januarja 1922 po podeželskih občinah, 22. januarja pa v Gorici. Vsi volilni upravičenci v občini so izvolili občinski svet, le-ta pa je izmed sebe na prvi seji izvolil župana ter enega ali več podžupanov. Običajno je imela vsaka katastrska občina svojega podžupana. Na Goriškem so, za razliko od ostalih delov Julijske Krajine, volitve potekale brez večjih pritiskov na neitalijansko prebivalstvo. Slovenci so zavzeli vsa mesta v 64-ih občinah, večino v 27-ih, le v 11-ih pa manjšino mest v občinskem svetu. Za te volitve je značilno, da večinoma ni šlo za strankarska nasprotja, ampak so volilne liste odražale predvsem gospodarski in socialni značaj skupine, ki se je potegovala za občinsko upravo, včasih pa je šlo zgolj za rivalstvo med vaškimi mogočneži.

Italijanska oblast je demokratično izvoljene občinske svete, v kolikor ji niso odgovarjali, začela že kmalu razpuščati in ponovno imenovati kraljeve komisarje. Po nastopu fašistične vlade so bili to večinoma člani ali vsaj simpatizerji fašistične stranke. Njihova naloga je bila uvajanje italijanskega jezika v občinsko poslovanje in zamenjava slovenskih uslužbencev z italijanskimi. Ta postopek je bil legaliziran s kraljevim odlokom z dne 11. 1. 1923, ki je uveljavil v povojnih letih nekoliko spremenjen italijanski občinski in deželni zakon iz leta 1915 ter njemu pripadajoči pravilnik. Zakon je dopuščal možnost odstavitve neustreznega župana in precej okrnil staro občinsko avtonomijo. Delokrog občinske uprave se je v primerjavi z avstrijskim obdobjem precej spremenil in razširil. Avtonomna avstrijska občina je imela skromno upravo in majhne stroške, italijanska pa obširno upravo (zlasti glede izvrševanja nalog t.i. prenesenega delokroga) in zato velike stroške. V zvezi s tem so bile v letu 1923 izdani zakoni o užitnini, občinskih davkih in pravici občine do doklad na državne davke, ki so sicer omogočali poslovanje občinske administracije, vendar so obenem močno bremenili prebivalstvo.

Občinski in deželni zakon je določal, da se lahko s kraljevim odlokom več sosednjih občin združi v eno samo, vendar je vsaka mogla še nadalje upravljati svoje lastno premoženje. Ta odločba se je kasneje zelo veliko uporabljala, medtem ko do razcepitve občin skorajda ni prihajalo, čeprav je bila tudi za to v zakonu dana možnost. Pač pa so posamezne katastrske občine lahko samostojno upravljale svoje premoženje, če so bili za to izpolnjeni določeni pogoji. Več občin istega okraja je imelo lahko skupnega tajnika, ne pa tudi župana. Občinsko upravo so po tem zakonu sestavljali: občinski svet (Consiglio Comunale), občinski odbor (Consulta Comunale) in župan (Sindaco). Voljeni so bili za štiri leta, svoje delo so opravljali brezplačno, prejemali so le povračila za stroške, ki so jih imeli v zvezi z opravljanjem svoje funkcije (npr. za potne stroške). Občinskega tajnika in slugo, občinskega, poljskega in gozdnega čuvaja ter morebitne druge uslužbence je imenoval svet. Njihova služba je bila plačana. Volilna pravica je bila splošna za moške nad 21 let, ki so bili italijanski državljani, imeli v občini stalno prebivališče in plačevali

kakršenkoli neposredni državni davek ali vsaj pet lir občinske pristojbine (takse) na družino, živino, vozila, obrt, itd. Izključeni so bili kaznjenci, trgovci v stečaju, slaboumni, ipd. Vsak prebivalec občine (občinar, komunista), ki je izpolnjeval te pogoje, je smel voliti in biti voljen. Vsi volilci so bili izenačeni (ni bilo volilnih razredov). Volitve so bile tajne. Člani sveta so postali tisti, ki so dobili največ glasov, pri enakem številu glasov pa so imeli prednost starejši. Pogoj za izvolitev je bila kandidatova pismenost. Število občinskih svetovalcev je bilo odvisno od števila prebivalcev občine: od 15 za občine z manj kot 3000 do 80 za tiste z več kot 250000 prebivalci. Svetovalci so izmed sebe izvolili občinski odbor, ki so ga sestavljali župan ali upravitelj in dva do deset odbornikov z namestniki glede na število prebivalcev. Župan je lahko v občinah, v katerih so bile velike razdalje med posameznimi frakcijami, prenesel funkcije, ki jih je imel kot vladni funkcionar, na enega izmed volilcev dotične frakcije, če je ta izpolnjeval pogoje, ki so bili potrebni za občinskega svetovalca.

Občinski svet je v skladu z zakoni in pravilniki odločal o imenovanju in odpuščanju uradnikov, učiteljev, zdravstvenega osebja, kaplanov idr., o plačah, odškodninah, pogodbah, posojilih, spremembi lastninskih in služnostnih pravic, o oprostitvi dajatev, o predpisanih občinskih pravilnikih (stavbni, policijski, higienski, itd.), o izrabi občinskega premoženja, udeležbi občine pri javnih delih in o stroških zanje, o občinskih davkih in dokladah, o sejnih in tržnih dnevih; pravico je imel nadzorovati in pregledovati račune občinskih dobrodelnih zavodov, uprav župnih cerkva in drugih uprav, v kolikor so dobivale podporo občine.

Občinski odbor je bil izvršni organ sveta. Skrbel je za izvedbo sprejetih sklepov ter predlagal svetu določene zadeve v sklepanje. Odbor in župan (v funkciji načelnika občinske uprave) sta bila odgovorna svetu. Kot načelnik občinske uprave je župan predsedoval sejam sveta in odbora ter izvajal sprejete sklepe, nadzoroval delo odbornikov, skrbel za izpolnjevanje občinskih pravilnikov, izdajal potrdila o javnem obnašanju ter družinske in ubožne liste, prisostvoval dražbam, ki so bile v interesu občine, itd. Kot vladni funkcionar je pod vodstvom nadrejenih oblasti, katerim je bil za to delo odgovoren, objavlja zakone in razglase vlade, vodil matične knjige ter register prebivalstva, skrbel za javni red in javno zdravstvo, itd. Tajnik je prisostvoval sejam, pisal zapisnike, skrbel za občinski arhiv in pečat, odgovoren je bil za pravočasno opravljanje dolžnosti občinskega urada. Običajno je bil hkrati tudi blagajnik. Za pridobitev službe je moral opraviti poseben izpit.

Avtonomija občine je bila v resnici le navidezna, kajti prefekt je imel nad občinsko upravo popoln nadzor. Odločanje občinskega sveta je postajalo vedno bolj omejeno z zakoni in pravilniki. Prefekt je lahko prekrical izvolitev župana, če ni bila zakonita, in se tako znebil tistega, ki mu ni bil pogodu. Izvoljeni župani so mu morali priseči, če pa niso izvrševali obveznosti vladnega funkcionarja, jih je lahko suspendiral, odstavil pa kralj z odlokom. Dokler ni bil izvoljen nov župan, je prefekt imenoval kraljevega komisarja. Občinski svet pa brez dovoljenja prefekta nepriljubljenega župana ni mogel odstaviti. Prefekt je lahko delno ali v celoti razpustil svet, ki ga je morala občina v treh mesecih ponovno izvoliti. Oblasti pa so vedno znova odlagale volitve in prepuščale upravo občinskim komisarjem. Občine so bile dolžne poslati prefektu v potrditev zaključne račune in proračune ter sklepe sveta in odbora, šele potem so postali izvršljivi. Zaključni račun je prikazoval stroške in dohodke. Stroški so se delili na obvezne in neobvezne. Občina je morala financirati delo občinskega urada, plače in pokojnine tajnika in drugih uslužbencev, zdravstveno službo, brezplačna zdravila in podporo občinskim revežem, občinsko lekarno, živino-zdravstveno službo, vzdrževanje občinskih cest, poti, mostov, vodovoda, pokopališča

in javnih zgradb, šolski pouk, obrambo pred hudourniki, krajevno policijo, cerkvene zgradbe in vodenje uradnih evidenc. Dolžna je bila plačevati občinske dolgove in dajatve, katere ji je nalagala vlada v skladu z zakonskimi predpisi. Vsi ostali stroški so bili neobvezni in se v zakonu posebej ne navajajo. Vse to je plačevala iz dohodkov, katere ji je prinašalo občinsko premoženje, lahko pa je tudi do določene višine povečevala doklade na davke in takse ter uvajala nove, vendar le z dovoljenjem prefekture. Pri upravljanju z občinskim imetjem je bila omejena. Za posamezne finančne akcije je bila določena vsota, v okviru katere je odločala sama, preko nje pa le z dovoljenjem prefekture.

Občinski in deželni zakon je že decembra 1923 doživel spremembe, s katerimi je bila povečana oblast prefekta in podprefektov ter občinskih tajnikov. Z zakonom št. 237 z dne 4. 2. 1926 in št. 1262 z dne 25. 6. 1926 je fašistična vlada odpravila še zadnji skromni ostanek občinske avtonomije. Ukinila je občinski svet kot odločujoč organ in voljene župane najprej v občinah z manj kot 5000 prebivalci, s kraljevim odlokom z dne 3. 9. 1926 pa se podestatski red (ordinamento podestarile) uvede v vse občine. V sami Gorici je bil podestà postavljen že konec leta 1926, v ostalih goriških občinah pa naj bi se imenovali do 3. aprila 1927, vendar se je ponekod to zavleklo. Podestàja je odslej imenovala vlada za dobo petih let. Prevzel je funkcije prejšnjega sveta, odbora in župana ter sam odločal o vseh zadevah. Za svoje delo je bil odgovoren izključno prefektu. V večjih občinah je prefekt lahko imenoval svet (Consulta Comunale), ki pa je imel le posvetovalno vlogo. Podestà in člani sveta, večinoma Italijani, pa tudi Slovenci, so bili imenovani na predlog fašističnih sindikalnih organizacij. Pravilnik za sestavo občinskega sveta je bil izdan s kraljevim odlokom z dne 27. 10. 1927. Podestà običajno ni živel v dodeljeni mu občini. Dogajalo se je, da z občinskim premoženjem ni gospodaril v prid občinarjev, ampak ga je trošil povsem svojevoljno, tudi v osebno korist. Če je postal odpor prebivalstva do njega zelo močan, ga je oblast le premestila v drugo občino.

Fašizem je preko podestàjev uspešno izvajal raznarodovanje Slovencev. Občinsko premoženje se je namreč v veliki meri rabilo tudi za gradnjo italijanskih šol, vrtcev, fašističnih domov ter za fašistične ceremonije. Prebivalstvo je bilo tako prisiljeno, da je z visokimi davki plačevalo svoje narodno zatiranje. Podestà je kot vladni uslužbenec skrbel za izvajanje zakonov, ki jih je izdala fašistična oblast. Mnogi med njimi so imeli namen asimilirati neitalijansko prebivalstvo. Raba slovenščine v vseh upravnih organih, tudi v občinah, je bila ukinjena že leta 1923, na sodiščih uradno šele leta 1925, čeprav so jo odpravljali sodni organi sami dejansko že od leta 1922. Leta 1923 so bila slovenska krajevna imena zamenjana z italijanskimi, vodenje matičnih knjig pa je prešlo iz cerkvenih v roke občinske uprave, ki je tako vplivala na izbiro imen, dokler ni zakon leta 1928 uvedel novih italijanskih osebnih imen. Slovenske priimke so začeli poitalijančevati že leta 1927. Gentilejeva šolska reforma iz leta 1923 je do leta 1928 ukinila slovenske osnovne šole. Slovenska društva so prenehala delovati v letih 1927/28, v začetku leta 1927 pa je oblast prepovedala izdajati slovensko časopisje z izjemo dveh drobnih verskih lističev v letih 1929/30. Močno je bil oviran tisk knjig, ki pa so zaradi velike požrtvovalnosti slovenskih založb izhajale še do začetka vojne. Decembra 1925 je izšel zakon, ki je dovoljeval odpuščanje uslužbencev, ki niso ustrezali fašistični oblasti, seveda v pretežni meri Slovencev in Hrvatov. Kmete je posebej prizadelo neizpolnjevanje zakona o vojni škodi, ki naj bi s posojili omogočal obnovitev kmetij, v resnici pa je veliko kmetov prignal na boben in tako ustvaril podlago za t. i. etnično bonifikacijo. Poslabšanje življenjskega standarda je povzročila uvedba novih, višjih davkov in nov način pobiranja le-teh (preko zakupnikov, ki so kmete še

dodatno izkoriščali). Leta 1924 je odpravljena pravica občanarjev do izrabe skupne občinske zemlje ter omejena lastninska pravica. Vojaška oblast je iz razlogov državne varnosti lahko razlaševala kmečko zemljo za gradno vojaških objektov.

Novi občinski in deželni zakon z dne 3. 3. 1934 v primerjavi s predhodnim ni prinesel bistvenih sprememb glede združevanja občin, pač pa so bile toliko večje pri občinskih organih, ki jih je v osnovi preoblikoval že leta 1926 uvedeni podestatski red. Podestàja je imenovala vlada za dobo štirih let. Hkrati je lahko upravljala največ tri občine, vendar skupno število prebivalcev vseh treh ni smelo presegati 10.000. V večjih ter v turistično, industrijsko ali trgovsko pomembnih občinah in v glavnem mestu province je notranje ministrstvo lahko imenovalo še enega ali dva vicepodestàja. Občine z nad 10.000 prebivalci oz. tudi manjša, če je bila glavno mesto province, so imele občinski svet s šest do štirideset člani, odvisno od števila prebivalcev v občini. Člane sveta je imenoval prefekt, ki je imel pravico postaviti svet tudi v manjših občinah, če se mu je zdelo potrebno. Podestà in svètniki za svoje delo niso bili plačani. Če so slabo opravljali ali pa sploh niso opravljali zaupanih jim nalog, jih je lahko odstavil tisti organ, ki jih je imenoval. Pritožba na tako odločitev ni bila mogoča. Podestà je bil hkrati občinski upravnik in uslužbenec vlade. Za svoje delo ni bil odgovoren občanarjem, ampak samo vladi. Imel je tako izvršilno kot odločilno funkcijo. Svetu je ostala le obvezna posvetovalna vloga za točno določene zadeve. Člane sveta je prefekt imenoval izmed tistih, ki so jih predlagali krajevni fašistični sindikati delavcev in delodajalcev po posameznih proizvodnih panogah. Članice sveta so bile sedaj lahko tudi ženske, ki pa so morale izpolnjevati še posebne pogoje.

Zakon je zelo natančno določal, kaj je morala financirati občinska blagajna. Glavni stroški so bili enaki kot v prejšnjem zakonu, le da so bili zelo podrobno razčlenjeni in prilagojeni veljavni zakonodaji. Pojavili so se tudi nekateri novi, npr. za organizacijo Balilla, za potujočo kmetijsko šolo in druge akcije, za razvoj kmetijstva, za novoustanovljene dobrodelne organizacije idr.

Podestà je moral še vedno pošiljati finančni račun in proračun, občinske pravilnike ter večino svojih sklepov (določene le v vednost) v potrditev prefektu. Poleg splošnih pogojev je moral kandidat za službo v občinski ali deželni administraciji izpolnjevati še dodatnega; moral je biti član fašistične stranke. Zasedanja sveta niso bila več javna. Če svet po dveh zasedanjih ni dosegel soglasja ali absolutne večine glasov v zadevi, za katero je bilo po zakonu potrebno njegovo mnenje, je imel podestà nalogo sklepati tudi brez mnenja sveta. Občine so se lahko združevale v konzorcije (tajniški, zdravniški, veterinarski, ipd.) za opravljanje služb skupnega interesa. Člane konzorcija so imenovali podestàji zainteresiranih občin.

Ta zakon ni pokopal sanj o avtonomiji občine, ker so bile zakopane že leta 1926, bil pa je nujno potreben, kajti številni zakoni in odloki, ki so izšli po januarju 1923, so tako spremenili vsebino prvega občinskega zakona, da je postal neuporaben.

Italijanska občinska uprava se je obdržala še do kapitulacije Italije in tudi po njej pod nemško okupacijo, le da so Nemci na mestu italijanskih podestàjev imenovali svoje privržence ter jim dodelili nemške svetovalce. Tudi po vojni se je na ozemlju, ki je bilo pod zavezniško vojaško upravo, nadaljevala tako, da se je deloma obnovila predfašistična občinska organizacija. Spremenili so se le nazivi organov in zamenjali so administrativno osebje tam, kjer je preživelo vojno. Toda obdobje pred, zlasti pa po kapitulaciji Italije, je tudi že čas rasti ljudske oblasti. Prikaz specifičnosti tega obdobja pa naj ostane tema ene prihodnjih razstav.

VIRI IN LITERATURA

- Arhivski fondi občin: Ajba 1887-1928, Ajdovščina 1920-45, Avče 1915-28, Bovec 1915-47, Dreznica 1914-28, Dol-Otlica 1923-27, Idrsko 1869-1923, Kobarid 1922-47, Kanal 1893-1947, Kred 1886-1928, Ponikve 1867-1928, Soča 1892-45, Solkan 1844-1924, Srpenica 1895-1928, Sveta Lucija 1850-1945, Sveti Križ 1929-43, Šentviška gora 1851-1928, Tolmin 1849-1945, Trenta 1972-1928, Volče 1888-1928, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici;
- Arhivsko gradivo Deželnega odbora Goriško-Gradišanske 1861-1918, Archivio provinciale di Gorizia;
- Zgodovinski arhiv občine Gorica, Archivio di Stato di Gorizia;
- Zbirka zemljevidov, Zbirka razglednic, Zbirka fotografij, Goriški muzej Nova Gorica;
- Zbirka fotografij, Tolminska zbirka Goriškega muzeja Tolmin;
- Zbirka zemljevidov, Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani;
- Zbirka zemljevidov in kart, Pokrajinski arhiv Koper;
- Pertrattazioni della dieta Provinciale della Contea Principesca, Gorizia 1861-1907;
- Novice kmetijskih, rokodelskih in narodnih reči, letniki 1849, 1850 in 1851;
- Goriška straža, letniki 1921, 1922 in 1926;
- Državni zakonik za kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru, Dunaj 1849-1918;
- Zakonik in ukaznik za Avstrijsko-Ilirsko Primorje, Trst 1863-1918;
- Raccolta ufficiale delle leggi e dei decreti del regno d'Italia, Roma 1915-40;
- Schematismo dell'imperiale regio litorale Austriatico-Ilirico, Trieste 1819, str. 3-17;
- Orts-Repertorium von Triest und Gebiet, Görz, Gradisca und Istrien, Wien 1873;
- Volständiges Ortschaften-Verzeichniss der in Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählungs von 31. dec. 1880, Wien 1882;
- Allgemeine Ortschaften-Verzeichniss der in Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählungs von 31. dec. 1900, Wien 1902;
- Handbuch für das Küstenländische verwaltungs-gebiet, Triest 1855;
- Dizionario dei Comuni del Regno secondo la circoscrizione amministrativa e l'ordine alfabetico al 31. marzo 1927, Roma 1927;
- Dizionario dei Comuni e delle frazioni di Comune del Regno, vol I, vol II, Livorno 1931;
- Nuovo Dizionario dei Comuni del Regno d'Italia, Roma 1939;
- Vanda Bezek, Analitični inventar fonda občine Izola, IV. del, 1. zv., Obdobje od 1919 do 1929, Koper 1984, str. IX-XLIII;
- Ljudmila Bezljaj-Krevel, Upravna ureditev Primorske s posebnim ozirom na občine v letih 1814 do 1940, Arhivi, letnik II, 1979, str. 37-41;
- Lavo Čermelj, Politično-upravna razdelitev Julijske krajine v razvojnem pogledu do 31. maja 1927, Luč I, 1927, str. 5-38;
- Lavo Čermelj, Dodatek k razpravi Politično-upravna razdelitev Julijske krajine za dobo do 30. novembra 1927, Luč II, 1928, str. 103-108;
- Lavo Čermelj, Dodatek k razpravi Politično-upravna razdelitev Julijske krajine za dobo do 30. junija 1928, Luč III, 1928, str. 109-115;
- Lavo Čermelj, Politično-upravni in sodni pregled Julijske krajine ob koncu leta 1928, Luč IV, 1929, str. 15-35;
- Lavo Čermelj, Slovenci in Hrvatje pod Italijo med obema vojnama, Ljubljana 1965;
- Andrej Gabršček, Goriški Slovenci — narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice, I. knjiga, 1840-1900, Ljubljana 1932;
- Andrej Gabršček, Goriški Slovenci — narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice, II. knjiga, 1901-24, Ljubljana 1934;
- Ferdo Gestrin — Vasilij Melik, Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918, Ljubljana 1966;
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, II. zv., Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana 1980, str. 42-55;
- Milica Kacin-Wohinz, Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918-21, Maribor-Trst 1972;
- Milica Kacin-Wohinz, Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev v letih 1921 do 1928, Koper 1977;
- Kažipot po pokneženi grofovini Goriško-Gradiščanski, Gorica 1894-1900;
- Koledar Goriške Matice za leto 1922, Gorica 1921;

- Branko Marušič, Na Primorskem ob razpadu Avstro-Ogrske, Kronika, let. 28, št. 1, 1980, str. 32-42;
- Vasilij Melik, Volitve na Slovenskem 1861-1918, Ljubljana 1965, str. 5-20, 115-132, 157-164;
- Stanko Murovec, Nekaj upravnopolitičnih sprememb na območju severnoprimorskih občin od konca I. svetovne vojne dalje, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, publikacija št. 1, Nova Gorica 1972, str. 53-121;
- Spremembe v občinskem pravu, Koledar Goriške matice za leto 1924, Gorica 1923, str. 64;
- D. F., Razdelitev slovenskih občin v Julijski Benečiji, Koledar Goriške matice za leto 1926, Gorica 1925, str. 96-98;
- Simon Rutar, Zgodovina Tolminskega, Gorica 1882;
- Drago Sedmak, Fašizem in Slovenci na Goriškem 1920-26, diplomatska naloga;
- Slovensko Primorje in Istra, Beograd 1953, str. 127-167;
- Cvetko Vidmar, Oris Zavezniške vojaške uprave v Slovenskem Primorju, Goriški letnik, št. 8, 1981, str. 173-220;
- Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije, Ljubljana 1961, str. 365-462;
- Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1979, str. 614-628, 705-726.

Občinske štampljke, ki prikazuje-
jo različne nazive občine v obdobju
Avstro-Ogrske (PA)

H. 3348

C. h. Kontonski proglavarstva v Trzinu.

vã

Gospod županu

vni

sv. Lucije.

Cerknonski Kmetan je, preste vognje na znanje dal, do bo ed krajja
 Lishna po Cerknonski ino Idrijski dolini noter do ingo njeh seset
 ke ona nova cesta izdelat.

Ta cesta je bila že v letu 1853 od gospoda a krozniga Jngonauja
 . Vehtolauza Ilerninčič odmajena, pa žali Brij, da sedaj niga
 dneva ni še sbečen zavolja majhnik zaderi kon tega dela se
 doteknil.

Žal se meni ždi, dejčas persel, v kateremu bi se moglo tudi xa
 ta zapuščen katon, kateri do donas niga dneva še nobene pote-
 rima, s klobiti, ino to še tolko boji, hjer je potreba de on v
 ena bližnj zavexa z drugimi dexilam, hante nam ino seset
 kam stoji.

Šest sem poln zavopanja, detudi proivavci vaš županje bodo
 po izgledu Cerknonske sesetke računali, ino per tomu potrebni,
 mu ino vsem nucnimu delu svoje dobro ino prostovolj,
 nosk na znanje dali.

De se pa vseh prebivavcau cele sesetke h' tomu delu pormorati
 more, je potreben skloje celiga komunskega odpora. Zatega
 volja pokličite vse komunske moxe v hjer, posvetovajte
 se z njimi, vzamate posvetovanje na protokoll, ino
 posližite meni

Saj tukaj se ne vpraša, ali hočejo ljudje delati ali pa ne, xa
 kaj komunske, poti, pojavlati je po, poslavi vsaki pos-
 moran; a mi tukaj je, vprašanje ali hočejo z persel,
 na delati ali pa tlahe (robote) v' dnarjah, ulacati.

Kar bo xa antverhure, xa les, ino druge reči, potreba se
 že samo od sebi zastori, de bo vor iz Bezirke - kape
 placeno, x' časom morebiti bo mogel tele sprinhe cel
 Bezirki ali morebiti če bo dexela ka cesta, se cela dexela.
 Kopteti Trzin na 16. Prosenca 1851.

C. h. Kontonski proglavar

Iskreno:

Jef Murauz

Sterle mje

Dopis tolminskega okrajnega gla-
 varja svetolucijskemu županu o grad-
 nji občinske ceste od Cerknega do
 Sv. Lucije
 (Občina Sv. Lucija 1851. PA)

K št. 1085
1864

Glavnemu županstvu
na Šent. Viški Gori

Deželni odbor želi, da se kmalo izpolne njegove
dekrete 29. julija št. št. 1085, s katerim je glavno
županstvo prejelo prošnjo mnogih sosesčanov
iz Šebrelje zastran ločitve te katastralne obče-
ne od županije Šent. Viški Gore.

V tej zadevi naj ravna gosp. župan tako-
le:

Če sosesčani, ki so prošnjo podali, plačuje-
jo v imenovanani občini tretjino vsega gra-
nega davka (t. j. davka od zemljin, ki im do-
hodkov), brekva je po št. št. občinskega reda go-
diti, ali to, kar oni želijo in nasvetuajo,
želi tudi občina, v imenu ktere so se
oglasili.

To mora razodeti občina po volionih
skupščinah, katerih število (tri) je določeno
v št. 13 občinskega volionika.

V ta namen naj popiše gospod žu-
pan po št. 12 volitnega reda vse sosesčane
imenovane katastralne občine, ki imajo
pravico voliti, in naj potem ravna po
št. 13, 14, 17 in 18, kakor da bi šlo za volitev
občinskega namestništva. Se ve, da
gosp. župan mora, kadar povabi volivce po
št. 18, jim na znanje dati, da bodo spraš-
ni, ali hočejo, da bo njih občina samostalna
(samosvojna) županija, ali ne.

Na tako vprašanje bodo povabljeni so-
sesčani, ki pridejo, odgovor dajali javno
(očitno) pred komisijo sestavljeno po št. 20 po-
ročni, kakor je ustanovljena v št. 21. Naj
se izpolne, kar zapovedata št. 23 in 26, in naj

Odgovor goriškega deželnega gla-
varja županstvu na Šentviški gori
glede prošnje za odcepitev katastrske
občine Šebrelje od občine Šentviška
gora

(Občina Šentviška gora 1864, PA)

Izvrševalni odbor narodno-napredne stranke
na Goriškem Gosposka ulica št. 7, I.

V Gorici, dne 30. oktobra 1908

Slavno županstvo!

Po naših krajih vise pri vhodih table, ki navedejo kraj in politični okraj. Te table so dvoje, jezične, na prvem mestu je nemščina, na drugem slovensčina. Nemščina pa pri nas niti deželni jezik ni. Kljub temu so štirilajšne table pame v laškem jeziku, ugotovimo, da se napravi tudi po slovenskem delu naše dežele samo slovenske napise. Slavno županstvo naj torej sklene v eni ali večih več, da se imajo odpraviti dvojezične table in na njihovo mesto postaviti table s samoslovenskim napisom. Tak sklep bi prav le, po označil zavednost goriških Slovencev. Zatorej na dan s samoslovenskimi napisi!

Z odličnim spoštovanjem!

Izv. odbor n. n. stranke.

Zapisnik obljube

župana občine

gospoda

v občinskem uradu v

Solkan
Josipa Vuga

Solkan dne

24. julija 1912

V smislu § 23 občinskega reda obljubite na mesto prisega pred zbranim starešinstvom pri Bogu Vsegamogočnemu, pri svoji časti in poštenju, da boste vselej zvesti in pokorni Njegovemu Veličanstvu našemu premilostljivemu vladarju Francu Jožefu I. po božji milosti cesarju avstrijskemu itd. itd. da boste Njegovaga Veličanstva, čast, ko-rist in službo vselej kolikor mogoče posebno podpirali, škodo in zlo pa ovirali in ustavljali.

Obljubite nadalje, da boste zvesto in pošteho po svoji vesti in vednosti opravljali Vam izročeno službo župana v tej občini, da boste natanko in vestno vsestransko izpolnjevali dolžnosti kakor lastnega, tako tudi izročene področja, ktere so Vam naložene po občinskem redu in ktere se Vam še nalože po poznejših postavah, da se boste na vso moč potrudili, skrbeti za občinski blagor, in zato, da se bode spoštovala postava in se ji bode pokorilo."

Kar se mi je zdaj prečitalo in kar sem dobro in natanko razumel, imam in hočem zvesto izpolnjevati in to obljubujem namesto prisega.

Solkan
Jos. Komar
c. k. okr. komisar

Josip Vuga
župan

L 417/18

Svarneni

Dejelnimi očitniki
sedež na
Dunaju

Vlada okrajnega stavno zveza z
dni 17. nov. 1917 št. 6468/17 poklica podpisano
kurantstvo sledi:

Kurant Fran Gorenj vas se je ogledal Kanal in
bližnji vasi Gorenj vas, Morško, Dobra
in Vrbu, tu našel vse v nevarnem stanju.
Razven nekaj hiš v Kanalu, Gorenj vas in
Vrbu, ki so jih lahko deloma zopet popravili,
ki je vse v razvalinah, tako da bi le ma-
lo občanov, ko bi se sedaj vrnil, našlo na-
velje pod lastno streho. V Kanalu je tatib
hiš le 13, v Gorenj vas 8 v morškem 2 v
Dobri 1, na Vrbu 3 in se to so samo
pokrite so pa večini brez oken in vrat
menaberi celo brez podov in brez hamov.
Naša polja so vničena, tako da na letošnji
pomurko obdelovanje ni mogoče. Po največjo
večnjsih poljah črni se vedno mibroz
bojnika materijala, sm in kje mibroz
nem je se ne razkrošene granate, črnje.
in konji in so ne pokopani mibroz se
najte pogosto. Na naši ljudi, bi bila naj-
večja nesreča, ko bi morali domov, pre-
den se vsega tega ne odpravi.

Mar 1918

Karso županstvo se napoveda, da podla
manom obina izjavo, v kateri se protivi nameni,
da bi tvorila loča dejavno majo in bi bilo s tem
obtožene občine na demnem tugu loči od ostale slo-
venske domovine.

To izjavo naj pošlje županstvo takoj
„Narodnemu svetu“ v Ljubljano.

Z občinam splošnovanjem

Ljubljana, 16. okt. 1918. odbor „Zveze slovenskih županstev“

Izjava

občine

Kred

Občina

Kred

zastopana
po svojem županstvu, svečano protestira proti temu, da
so italijanske čete zasedle ozemlje, katero spada v
Jugoslavijo. Radi tega se naproša „Narodno Vječe“ v
Zagrebu, da naj izposluje pri Jugoslovanom prijaznih
ententnih vladah, da prisilijo italijansko vlado, naj takoj
odpokliče svoje čete iz jugoslovanskega ozemlja.

Občinarji iz Kreda izjavljajo
nadalje, da hočejo biti združeni edinole z Jugoslavijo,
ter obljubujejo svečano, da so pripravljeni žrtvovati vse,
kar bo Jugoslavija zahtevala od njih za uresničenje
narodnega združenja.

Izjava občine Kred proti italijanski
zasedbi po navodilu Narodnega
sveta in Zveze slovenskih župan-
stev

(Občina Kanal 1918, PA)

Vaša Ekscelenca !

Podpisani slovenski župani oziroma upravitelji Goriško-Gradiščanske si usojajo nasloviti na Vašo Ekscelenco kot zastopnika najvišje civilne oblasti v okupiranem ozemlju sledečo spomenico:

Na Goriško-Gradiščanskem je sto in pet popolnoma slovenskih občin. Ekor vse druge so imele tudi to svojo avtonomijo. davkoplačevalci so si sami volili župane in svoj občinski zastop, in dasi so trpela vsa naša županstva pod znanim germanofilskim avstrijskim režimom, so uživala nekršeno dobroto slovenskega uradovanja od oblasti do oblasti. Avstrijska vlada, kateri je bilo na tem, da zgradi čimpreje nemški most do Adrije preko goriških Slovencev, je vkljub temu dovoljevala slovenske napise na javnih poslopjih in samoslovenske občinske pečate. Okupacijska oblast je uvedla v tem pogledu marsikatero izpremembo. Občinska avtonomija je izginila, občinski zastopi so bili razpuščeni, imenovani so bili upravitelji, ki bi imeli izvrševati točno vse dane jim naloge tudi preko občinarjev. Nekaj takih upraviteljev je bilo odstavljenih, ne da bi se bili navedli vzroki odstavitve. Ponekod nadomeščajo odstavljene upravitelje soobčinarji, v nekaterih krajih so bili pa postavljeni na njihovo mesto drugorodci, ki ne poznajo ne davkoplačevalcev, ne jezika, ne naše občinske uprave in ne naših navad. Slovenski napisi so izginili. Prekrščujejo se imena ulic, dasi je to izključna pravica občine. Krajem se dajajo nova spačena imena (Volčjadraga = Valvolzana, Cesta* Strada,

Podmelec = Piedicolle i.t.d.), kar čuti naše ljudstvo kot najhujše žaljenje. In vendar se bi morala upravljati dežela v smislu cirovnih pogodb na podlagi do sedaj veljavnih zakonov, kamor spada tudi avtonomija krajevnih občin. Od županov se zahteva znanje italijanskega jezika. Pošiljajo se jim samo italijanski spisi. Vsled vsega tega pa trpi celotni ustroj, in še najbolj udarjeno se čuti ljudstvo. Neke tuje jeziku trka zeman na marsikatera vrata goriškega komisarjata.

Z ozirom na izjavo ministrskega predsednika ekscl. Mitti-ja, da se hočejo vpoštovati jezik, navade in šege drugih narodov, in z ozirom na obljubo Vaše Ekscelence, priobčeno po letopisih, da hoče deželi, da je Vaša Ekscelenca pripravljena zasvojevati upravičenim pritožbam, si usojamo apelirati podpisani upravitelji na Vašo Ekscelenco kot zastopnika najvišje civilne oblasti v okupirani Goriško-Gradiščanski:

1.) da izposluje slovenskim županstvom najmanj toliko pravic, kolikor so jih uživali pod avstrijskim režimom, ki jim je bil, kakor znano, vse prej kot pa naklonjen, da se torej uvade slovensko dopisovanje ž. njimi, da se vrnejo slovenski napisi javnim poslopjem, in da se dovoli slovenski občinski pečati, ter

2.) da se zopet vpostaviijo vsi oni odslovljeni župani, kateri nimajo za naslednike soobčinskih, pač pa drugorodce, ki z neumevanjem našega jezika in naših navad ne morejo biti kos izročeni jim nalogi v prid našemu ljudstvu, ki je vsled vojne in begunstva

C o p i a

Visoki kraljevi

Komisariat za avtonomne zadeve goriške dežele

v

G O R I C I

Že nad polstoletja je opaziti med prebivalstvom duhovnije Marijinoceljske, ki obstoja iz delov občin Ajba, Anhovo, Kanal - stremljenje po združitvi v novo politično občino, ki bi bila po velikosti in obsegu enaka cerkveni občini.

Razlogi, ki so to idejo zasejali med ljudstvo in katera se je od leta do leta bolj ukorinjala v duhovniji, so mnogoštevilni in zares gospodarskega pomena.

Različnost zemljepisne lege vsake izmed gori navedenih treh občin, različnost značajev, slaba in nepraktična razdelitev občin, oddaljenost do občinskih uradov, - vsi ti razlogi so bili krivi, da so se interesi posameznih delov ene in iste županije križali ter rodili razdvoje v občinah.

Bodi omenjeno le to, da ljudstvo iz idrijske doline mora zahajati po uradnih opravkih v soško dolino, in obratno, iz soške doline v idrijsko ter mora na ta način dvakrat prekoračiti 600 m visoki koradski hrib, kar pa pri zadeva ljudstvu velike zgube na dragocenem času in denaru.

A ne le samo v zadevah občinske avtonomije, marveč tudi v cerkvenoskladovnih in krajnošolskih zadevah so se dogajale vedne neprilike, ker so se deli v teh odborih delegati iz treh občin.

Ozemlje marijinoceljske cerkvene občine tvori nekako naravno celoto, ljudstvo si je v značaju in mišljenju zelo sorodno, ima skupne interese in

Prošnja prebivalcev župnije Marijino Celje, ki je bila razdeljena med več občin, za ustanovitev samostojne občine
(Občina Kanal 1921. PA)

R. Sottoprefettura di Gorizia.

N. 144 Gab.

Gorizia, 24.7. 1923.

Oggetto : Uso della lingua
italiana da parte
degli Uffici comunali.

A tutti i SINDACI del CIRCONDARIO
di GORIZIA

Ho avuto modo di rilevare come non tutti i Comuni di questo Circondario abbiano provveduto ad adottare nei timbri d'ufficio, come pure nella intestazione delle carte d'ufficio le nuove denominazioni ufficiali dei comuni stabilite dal R. Decreto 29 marzo u.s. N. 800. Poichè non deve essere ulteriormente ritardata l'applicazione di tale nuove denominazioni invito le SS. LL. a volere provvedere alle modifiche dei timbri ed intestazioni che si rendono necessarie in seguito alle modificazioni apportate nei nomi dei comuni.

- Coll'occasione avverto pure che tutte le tabelle usate nella denominazione delle vie, piazze, luoghi pubblici in generale, e quelle indicanti la sede degli Uffici comunali e dei servizi dipendenti come pure quelle dei pubblici esercizi e dei negozi secondo prescrizioni già date, devono essere redatte nella lingua ufficiale italiana o essere bilingui con la precedenza del testo italiano che in nessun caso dovrà essere redatto in caratteri minori di quelli usati con altra lingua.

Analoghe norme dovranno essere applicate nei bolli, carte e deliberazioni d'ufficio, in cui la precedenza dovrà sempre essere data al testo italiano.

Invito la S. V. a curare l'esatta applicazione della presente circolare che sarà da me fatta rigorosamente osservare.

Gradirò intanto assicurazione.

Il Sottoprefetto,
fto. Nicolletti.

Dopis goriške podprefektуре občinskim uradom o obvezni rabi italijanskih ali dvojezičnih nazivov občin v občinskem pečatu, v glavi občinskih spisov in na krajevnih tablah ter rabi italijanščine za vse javne napise (Občina Sv. Lucija 1923, PA)

R. Sottoprefettura Gorizia.

N. 737 G.

Gorizia 27. sett. 1926

A tutti i Sindaci del Circondario di
Gorizia *Ajba*

Informo V. S. che con decreto 24 corrente è stato nominato
Podestà per codesto comune il Signor *Gerometto Mario*

Lo stesso si recherà costà nei prossimi giorni per assumere
l'ufficio.

Pregho V. S. di far conoscere per la consegna di esso.

P. I. Sottoprefetto.
It. Attene

a - a 1/26

Obvestilo goriške podprefektуре, da
je bil za podestaja v občini Ajba ime-
novan Gerometto Mario
(Občina Ajba 1926, PA)

Comune di Zolla Prov. di Gorizia

Nr. S. di prot.

Zolla. I/2/1926. A. VI.

Oggetto: Nomina a Commissario Prefettizio

Assunzione dell'Ufficio Comunale

Comune di Zolla	
10 FEB 1928	Anno VI
231 -	
Cap.	C. C.
Fasc.	
Alleg.	

Ilmo. Sig. Podestà

21

A. A.

..... A. I. S. P. S. A. R. A.

Mi onoro comunicare che chiamato dalla fiducia di S. E. il
Prefetto della Provincia ho dato inizio addì 1 corr. alle
funzioni di Commissario Prefettizio per il nuovo Comune di
Zolla, costituito dalla riunione del vecchio Comune di Zolla
con quello di Pocrai del Piro.
Con distinta osservanza.

Il Commissario Prefettizio:

Zuffanussi

Prefekturni komisar na Colu sporoča
podestaju v Ajdovščini, da je prevzel
dolžnosti prefekturnega komisarja
(Občina Ajdovščina 1928, PA)

N. 3209 Div.2

Il Prefetto della Provincia di Gorizia

Veduto il R.Decreto 16 gennaio 1928, col quale i Comuni di Sonzia e Trenta d'Isonzo sono stati riuniti in un unico comune denominato Sonzia, demandando al Prefetto di determinare le condizioni di tale unione;

Ritenuto che non si ravvisa l'opportunità di applicare le disposizioni contenute nell'ultimo comma dell'art. 118 della Legge Comunale e Provinciale, Testo Unico 4 febbraio 1915 N.148;

Sentito il parere della Giunta Provinciale Amministrativa;

Decreta :

Art.1.) L'effettiva unione dei Comuni di Sonzia e Trenta d'Isonzo nel comune unico denominato Sonzia avverrà con decorrenza dal 1.marzo 1928.

Da tale data cesseranno dalla carica i Podestà dei predetti comuni, e all'Amministrazione del comune unificato sarà provveduta a mezzo di un Commissario Prefettizio, in attesa della nomina del Podestà a norma di legge.

Art.2.) I Podestà cessanti chiuderanno i conti dell'esercizio corrente dei rispettivi comuni al 29 febbraio 1928 e ne franno le regolari consegne al Commissario Prefettizio del comune unificato, il quale provvederà al passaggio di tutte le operazioni contabili nei registri del comune stesso, in modo che il conto consuntivo 1928 del comune di Sonzia conterrà anche tutte le operazioni compiute nell'esercizio 1928 ^{dal} dai comuni fino al momento della unificazione.

Art.3.) Il Commissario Prefettizio del nuovo comune compilerà entro il mese di marzo 1928 il bilancio preventivo dell'intero esercizio 1928, al quale verranno imputati tutti i mandati emessi e da emettersi.

REGIA QUESTURA DI GORIZIA
=====

N.01889 Gab.

Gorizia 7 luglio 1938-XVI

OGGETTO: CERIMONIE RELIGIOSE FUORI DEI LUOGHI DESTINATI AL CULTO.

UFFICI P.S. IDRIA TOLMINO PIEDICOLE AIDUSSINA
COMANDI COMPAGNIE TENENZE E SEZIONI CC.RR.PROVINCIA
SIGG. PODESTA' DELLA PROVINCIA DI GORIZIA

e per conoscenza

A S.E. IL PREFETTO

GORIZIA

ON.COMANDO GRUPPO CC.RR.

GORIZIA

=====

E' stato anche recentemente segnalato che in occasione delle processioni del Corpus Domini, svolte il 16 giugno, in qualche comune della provincia sono stati portati fuori dei luoghi destinati al culto, stendardi con nastri aventi scritte religiose in lingua slovena mentre qualche coro liturgico ha cantato canzoni religiose nella stessa lingua. Ora tutto ciò è in contrasto con il preciso divieto già imposto, per misure di ordine, con la circolare n.07626 del 28 giugno 1934 e con la circolare 011547 del 2 giugno 1937/XV; divieto che è tuttora in vigore, dato che perdurano ancora le ragioni che le determinarono e che, è bene ricordarlo, non riguarda però le preghiere dei fedeli, che possono pertanto essere recitate, nei modi consueti, nella lingua nella quale sono state apprese.

Mentre quest'ufficio ha già provveduto a diffidare i parroci responsabili dell'inosservanza di che trattasi e la ha anche avvertiti, che, in caso di nuova infrazione, verrebbero adottati a loro carico adeguati provvedimenti e, quanto meno, sarebbero denunziati ai sensi dell'art.650 del C.P. in relazione all'art.26 del T.U. delle Leggi di P.S., si ritiene doveroso richiamare l'attenzione delle SS.II. perché sia provveduto a disporre opportune misure atte, soprattutto, a prevenire e ad eliminare siffatti abusi, che, fra l'altro, possono dare origine ad incidenti e quindi a turbamenti delle stesse cerimonie religiose.

A tale scopo, si reputa opportuno che le SS.II., all'atto della presentazione dell'avviso ai sensi dell'art.25 del T.U. delle Leggi di P.S. ricordino personalmente e formalmente ai Parroci ed ai promotori di processioni religiose, fuori i luoghi destinati al culto, il divieto di canti religiosi e di esposizioni di vessilli con scritte in lingua straniera, e li avvertano inoltre che essi sono responsabili anche del fatto che altri, come i componenti del coro religioso o gli stessi fedeli, vi contravvengano.

Le SS.II. vorranno non solo informarne l'Arma per le disposizioni di vigilanza, ma anche trasmettere l'avviso di che trattasi subito, in modo che, in ogni caso, pervenga a questa Questura almeno due giorni prima di quello fissato per la processione, con la precisa assicurazione di tale adempimento, che è giuridicamente fondamentale per le eventuali denunce dei contravventori alla autorità giudiziaria.

Si resta in attesa di un cenno d'intesa e di assicurazione.

1044

IL QUESTORE

Assinato 11.7.38

(Sof. 5)

XV

1 1

Dopis goriške kvesture o prepovedi nošenja cerkvenih bander s Slovenskimi napisi in petja v slovenskem jeziku zunaj cerkva
(Občina Soča 1938, PA)

SEZNAM EKSPONATOV

1. Oktroirana ustava z dne 4. marca 1849 (Državni zakonik 1849, PA)
2. Začasni občinski zakon z dne 17. marca 1849 (Novice 1850, GK)
3. Županova prisega (Novice 1850, GK)
4. Občinske štampljke, ki prikazujejo različne nazive občine v obdobju Avstro-Ogrske (PA)
5. Zapisnik o zakupu občinskega lova občine Modrejske (Občina Sv. Lucija, dan. Most na Soči, 1849, PA)
6. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarstva naslovljena na župane občin tolminskega sodnega okraja, ki govorijo o davčnih zadevah (Občina Sv. Lucija 1850, PA)
7. Dopis tolminskega okrajnega glavarja svetolucijskemu županu o gradnji občinske ceste od Cerknega do Sv. Lucije (Občina Sv. Lucije 1851, PA)
8. Domovinski list Andreja Krajnika iz občine Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1851, PA)
9. Vabilo k seji občinskega zastopstva (Občina Sv. Lucija 1851, PA)
10. Ženitno dovoljenje za Andreja Cvetrežnika od Sv. Lucije (Občine Sv. Lucija 1851, PA)
11. Delovodnik občine Sv. Lucija za leto 1853 (Občina Sv. Lucija 1853, PA)
12. Zemljevid avstrijsko-ilirskega Primorja 1855 (PAK)
13. Poduk občinam o vodenju občinskega gospodarstva, ki ga je izdal kresijski urad v času Bachovega absolutizma (GM)
14. Dopis tolminskega okrajnega glavarstva o evidenci tujih oseb (Občina Sv. Lucija 1857, PA)
15. Seznam obrtnikov v občini Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1858, PA)
16. Obvestilo o sejnih v občini Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1858, PA)
17. Dopis o postavitvi poljskih čuvajev v občini Sv. Lucija (občina Sv. Lucija 1860, PA)
18. Občinske volitve leta 1861 v občini Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1861, PA)
19. Prvi dopis cerkljanskega okrajnega urada v slovenskem jeziku županu na Šentviški gori (Občina Šentviška gora 1861, PA)
20. Dopis deželnega poslanca Josipa Fabianija, s katerim obvešča svoje volilce o preselitvi iz Bovca v Gradišče (Občina Šentviška gora 1862, PA)
21. Plačilo bolnišničnih stroškov občine Sv. Lucija deželnemu odboru v Gorici (Občina Sv. Lucija 1864, PA)
22. Občinski red in občinski volivnik z dne 7. aprila 1864 (GM)
23. Odgovor goriškega deželnega glavarja županstvu na Šentviški gori glede prošnje za odcepitev katastrske občine Šebrelje (Občina Šentviška gora 1864, PA)
24. Prošnja za ustanovitev samostojne občine iz katastrskih občin Sv. Lucija, Modrejske in Tolminski Lom brez katastrske občine Idrija pri Bači (Občina Sv. Lucija 1866, PA)
25. Osebna izkaznica Hermagora Krivica iz Idrije pri Bači (Občina Sv. Lucija 1867, PA)
26. Potni list za Franca Bajta s Slapa (Občina Sv. Lucija 1867, PA)
27. Zapisnik o stroških občinske pisarne (Občina Sv. Lucija 1867, PA)
28. Winklerjev dopis ob nastopu službe tolminskega okrajnega glavarja (Občina Sv. Lucija 1868, PA)
29. Proračun katastrske občine Tolminski Lom za leto 1869 (Občina Sv. Lucija 1868, PA)
30. Dopis tolminskega okrajnega glavarstva o nadzoru okrajne gosposke nad starejšinstvenimi sejami (Občina Sv. Lucija 1868, PA)
31. Dopis goriškega deželnega odbora o ustanovitvi cestnega odbora v Tolminu (Občina Šentviška gora 1868, PA)
32. Prošnja okrajnega šolskega sveta v Tolminu za ustanovitev glavne šole (Občina Šentviška gora 1868, PA)
33. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarja o načinu združevanja občin (Občina Šentviška gora 1869, PA)
34. Zakon o ljudskih šolah iz leta 1869 (GM)
35. Dopis tolminskega okrajnega šolskega sveta o ustanovitvi krajnega šolskega sveta za občino Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1870, PA)
36. Dovoljenje za godbo (Občina Sv. Lucija 1870, PA)
37. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarja o opravljanju sodnih zadev v občinah in priporočilo za slovenske dopise s strani sodnih uradov (Občina Sv. Lucija 1870, PA)
38. Razglas občine Sv. Lucija o javnem redu in miru (Občina Sv. Lucija 1870, PA)
39. Anton Klančič, župan v Podgori (Koledar Goriške Matice za leto 1922, PA)
40. Pritožba posestnikov katastrske občine Modrejske glede paše na občinskih zemljiščih (Občina Sv. Lucija 1871, PA)

41. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarstva o požarni varnosti (Občina Sv. Lucija 1872, PA)
42. Izkaz vodnih bukev občina Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1873, PA)
43. Razglas občinskih cest v občini Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1874, PA)
44. Zaključni račun katastrske občine Solkan za leto 1876 (Občina Solkan, 1876, PA)
45. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarja o mobilizaciji leta 1878 (Občina Šentviška gora 1878, PA)
46. Matija Doljak, solkanski župan (GM)
47. Katastrska mapa občine Šentviška gora (Občina Šentviška gora 1881, PA)
48. Zakonik in ukaznik za avstrijsko-ilirsko Primorje 1887, zakona o ustanovitvi občin Vogrsko in Bilje (PA)
49. Sejni zapisnik starešinstva občine Tolmin (Občina Tolmin 1886, PA)
50. Lamnjanova gostilna v Volčah z omizjem tolminskih veljakov (GM-tolminska zbirka)
51. Okrožnica tolminskega okrajnega glavarstva o gozdnih čuvajih (Občina Šentviška gora 1887, PA)
52. Zemljiška posestna pola katastrske občine Prapetno (Občina Šentviška gora 1890, PA)
53. Sejni zapisnik starešinstva občine Kanal leta 1892 (Občina Kanal 1892, PA)
54. Načrt razdelitve občinskih zemljišč katastrske občine Pečine (Občina Ponikve 1892, PA)
55. Seznam vojaških zavezancev občine Kanal (Občina Kanal 1895, PA)
56. Popis krajev občine Tolmin (Občina Tolmin 1899, PA)
57. Tolmin-panorama (GM-tolminska zbirka)
58. Popis premoženja občine Sv. Lucija (Občina Sv. Lucija 1899, PA)
59. Razglednica Ajdovščine, (GM)
60. Razglednica Mosta na Soči (GM)
61. Policijski red za občino Ajdovščina iz leta 1899 (GM)
62. Vabilo Narodne čitalnice v Kanalu k proslavi ob 35-letnici obstoja (Občina Kanal, 1902, PA)
63. Razglednica Kanala (GM)
64. Ubožni list Alojzije Velikonja iz Solkana (Občina Solkan 1903, PA)
65. Organizacijski statut za občinske redarje tolminske katastrske občine (Občina Tolmin 1904, PA)
66. Zemljevid poknežene grofije Goriško-Gradiščanske s Trstom in okolico, 1905 (GM)
67. Razglednica Kobarida, (GM)
68. Kazenski zapisnik o prestopkih spadajočih v področje županstva (Občina Kred 1905, PA)
69. Dopis komisije za pogozdovanje Krasa o pogozdovanju v občini Solkan (Občina Solkan 1906, PA)
70. Diploma o imenovanju Josipa Faganela, župana občine Osek-Vitovlje, za častnega občana 1906 (A. Bovcon)
71. Josip Faganel, župan občine Osek-Vitovlje (A. Bovcon)
72. Denarnični dnevnik gospodarskega sveta v Kromberku (Občina Solkan 1908, PA)
73. Dopis Narodne napredne stranke o uvedbi slovenskih krajevnih tabel (Občina Solkan, 1908, PA)
74. Razglednica Tolmina (V. Tul)
75. Načrt hiše Antona Biteznika iz Solkana (Občina Solkan 1910, PA)
76. Razglednica Solkana (GM)
77. Prisega župana Josipa Vuge iz Solkana (Občina Solkan 1912, PA)
78. Pragmatika za občinske uslužbenice v Tolminu (Občina Tolmin 1911, PA)
79. Samouprava št. 9, leto 1911 (Občina Tolmin 1911, PA)
80. Delavska knjižica Franca Skočirja iz Kreda (Občina Kred 1912, PA)
81. Zapisnik starešinstvene seje županstva na Srpenici o melioraciji planine Božica (Občina Srpenica 1913, PA)
82. Izkaz prebivalcev Morskega, ki so se izselili v Lipnico (Občina Kanal 1915, PA)
83. Okrožnica goriškega deželnega odbora o ustanovitvi deželnega urada v Ajdovščini (Občina Kanal 1916, PA)
84. Popis uničenih objektov v občini Kanal (Občina Kanal 1916, PA)
85. Razglednica Liga nad Kanalom (PA)
86. Okrožnica goriškega deželnega odbora za podpis četrtega vojnega posojila (Občina Kanal 1916, PA)

87. Razglas tolminskega okrajnega glavarja o evakuiranih krajih (Občina Sv. Lucija 1917, PA)
88. Razglednica Šentviške gore (PA)
89. Izjava občine Sv. Lucija za vrnitev goriškega deželnega odbora v Gorico (Občina Sv. Lucija 1917, PA)
90. Opis stanja v občini Kanal po končani soški fronti (Občina Kanal 1917, PA)
91. Pismo družine Samec iz begunstva (Občina Kanal 1918, PA)
92. Obvestilo o preselitvi občinskega urada zopet v Kanal (Občina Kanal 1918, PA)
93. Sklic občnega zbora Zveze slovenskih županstev (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
94. Izjava občine Kred proti italijanski zasedbi po navodilu Narodnega sveta (Občina Kred 1918, PA)
95. Razglednica Sežane (GM)
96. Razglednica Renč (GM)
97. Razglas Narodnega sveta za okraj Tolmin o prevzemu oblasti (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
98. Razglas poverjenika Narodnega sveta in pooblaščenca za tolminski okraj o prihodu italijanskih čet (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
99. Nekaj občinskih štamplik, ki utegnejo imeti zvezo s starejšim vaškim simbolom (PA)
100. Ustanovitev narodne straže na Gočah (GM)
101. Delovodnik občine Sv. Lucija za leto 1918 (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
102. Dopis kontrolne komisije 8. armade o ukinitvi narodnih straž (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
103. Dopis komande vojaške posadke na Slapu o nadaljnjem poslovanju občinskih uradov pod nadzorstvom vojaških oblasti (Občina Sv. Lucija 1918, PA)
104. Razglednica Branika (GM)
105. Opis poveljnega stanja v občini (Občina Avče 1918, PA)
106. Okrožnica komisarja za samoupravne posle dežele Goriško-Gradišanske o vodenju zadev iz avtonomnega delokroga pod njegovim vodstvom (Sv. Lucija 1918, PA)
107. Okrožnica komisariata za samoupravne zadeve dežele Goriško-Gradišanske o obnovitvi občinske uprave (Sv. Lucija 1919, PA)
108. Obvestilo komisariatu za samoupravne zadeve dežele Goriško-Gradišanske o težkem finančnem položaju občine (Občina Kanal, 1919, PA)
109. Ukaz governorata za Julijsko Krajino o odstranitvi vseh odlomkov iz šolskih čitank, ki spominjajo na avstrijsko dominacijo (Občina Avče 1919, PA)
110. Razlaga civilnega komisarja v Tolminu o prednostih rabe italijanskega jezika v poslovanju (Občina Sv. Lucija 1919, PA)
111. Spomenica županov dežele Goriško-Gradišanske za obnovitev občinske avtonomije (Občina Sv. Lucija 1920, PA)
112. Razglednica Solkana (GM)
113. Okrožnica komisariata za samoupravne posle goriške dežele o možnosti za uvedbo nove občinske doklade (Občina Avče 1920, PA)
114. Okrožnica komisariata za samoupravne posle goriške dežele o nalogah občine pri obnovi vasi (Občina Avče 1920, PA)
115. Okrožnica komisariata za samoupravne posle goriške dežele o dogovarjanju med državnimi oblastmi in občinami ter cestnimi odbori glede javnih del (Občina Avče 1920, PA)
116. Pojasnilo deželne aprovizacijske zadruga v Gorici o postopku oskrbovanja občin z živili (Občina Avče 1920, PA)
117. Zapisnik o oddaji občinskega pašnika na Čavnu v najem (Občina Avče 1920, PA)
118. Prošnja občanarjev za ureditev odtoka na ulici Brajda (Občina Kanal 1920, PA)
119. Prošnja občine za oprostitev zemljiškega davka vojnim oškodovancem (Občina Kanal 1921, PA)
120. Okrožnica komisariata za samoupravne posle goriške dežele o proslavi priključitve k Italiji (Občina Kanal 1921, PA)
121. Poročilo civilnega komisarja v Gorici o izidu javne dražbe za zakup občinskega lova (Občina Kanal 1921, PA)
122. Razglednica Kanala (GM)
123. Prošnja prebivalcev župnije Marijino Celje za ustanovitev samostojne občine (Občina Kanal 1921, PA)
124. Ugovor občine proti proračunu cestnega odbora v Kanalu (Občina Kanal 1921, PA)
125. Obvestilo civilnega komisariata v Tolminu o začetku delovanja naborne službe v priključnih pokrajinah (Občina Trenta 1921, PA)

126. Prošnja Prostovoljne požarne straže v Kanalu za prispevek (Občina Kanal 1921, PA)
127. Razglednica Vipavskega Križa (GM)
128. Inventar katastrske občine Ajdovščina (Občina Ajdovščina 1921, PA)
129. Leggi e Decreti 1921, vol. IV, kr. odlok z dne 7. 10. 1921 št. 1393, ki ureja občinske volitve leta 1922 (PA)
130. Zaključni račun za leto 1921 (Občina Bovec 1922, PA)
131. Originalni konvolut z naslovom: Zadeva volitve v državni zbor (Občina Kanal 1921, PA)
132. Razlaga generalnega civilnega vicekomisariata v Gorici o postopku občinskih volitev (Občina Kanal 1922, PA)
133. Razglednica Idrije (GM)
134. Razglas o izidu občinskih volitev (Občina Sv. Lucija 1922, PA)
135. Zapisnik stavbne komisije in načrt za popravilo poslopja (Občina Avče 1922, PA)
136. Obvestilo civilnega komisariata v Tolminu o obvezni zaprisegi novoizvoljenih županov (Občina Šentviška gora 1922, PA)
137. Okrožnica Zveze slovenskih županstev, sklepi seje (Občina Kanal 1922, PA)
138. Razglednica Čezsoče (GM)
139. Zapisnik seje starešinstva (Občina Kanal 1922, PA)
140. Zapisnik seje starešinstva (Občina Srpenica 1922, PA)
141. Pritožba županstva zaradi italijanskega učitelja (Občina Kanal 1922, PA)
142. Okrožnica civilnega komisariata v Tolminu o ukrepih zoper črvesne bolezni (Občina Šentviška gora 1922, PA)
143. Razglednica Loga pod Mangrtom (GM)
144. Razglas občine o višini občinskih naklad (Občina Šturje 1922, PA)
145. Prošnja občinarjev za popravilo občinske ceste Kanal-Marijino Celje (Občina Kanal 1922, PA)
146. Proračun za leto 1923 (Občina Ajba 1922, PA)
147. Zapisnik seje starešinstva (Občina Trenta 1923, PA)
148. Razglednica Tolmina (V. Tul)
149. Občinski in deželni zakon iz leta 1915 (PA)
150. Leggi e Decreti 1923, vol. III, kr. odlok z dne 29. 3. 1923 št. 800, ki določa uradne nazive občin na priključenem ozemlju (PA)
151. Izvleček iz zapisnika seje občinskega sveta (Občina Kanal 1923, PA)
152. Prošnja županov tolminskega okrožja za bolj dostopen način uveljavljanja italijanske zakonodaje (Občina Tolmin 1923, PA)
153. Razpredelnica klasifikacije občinskih spisov (Občina Sv. Lucija 1923, PA)
154. Svetolucijski župan Anton Mikuž razlaga svetnikom novi občinski zakon (Občina Sv. Lucija 1923, PA)
155. Predlog bovškega župana za ustanovitev tajniškega konzorcija (Občina Soča 1923, PA)
156. Obvestilo A. Mikuža, da je odstavljen s položaja župana (Občina Sv. Lucija 1923, PA)
157. Anton Mikuž (Koledar Goriške matice za leto 1922, PA)
158. Protestna izjava konjerejcev planine na Krnu (Občina Tolmin 1923, PA)
159. Dopis goriške podprefektore o obvezni rabi italijanščine oz. dvojezičnosti za nazive občin in vse javne napise (Občina Sv. Lucija 1923, PA)
160. Slovenska, italijanska in dvojezične štampiljke občinskih uradov (PA)
161. Pojasnilo Zveze slovenskih županstev o klasifikaciji javnih cest in pravilnik o vzdrževanju občinskih cest (Občina Kanal 1924, PA)
162. Prošnja tolminske občine ostalim slovenskim občinam za prispevek za vzdrževanje slovenskega učiteljišča v Tolminu (Občina Sv. Lucija 1924, PA)
163. Obvestilo čedadске podprefektore, da je za spremembo lastništva nad nepremičninami in za gradnjo objektov potrebno dovoljenje vojaških oblasti (Občina Soča 1924, PA)
164. Vabilo bovškega sodišča na sestanek glede vodenja civilnih matičnih knjig (Občina Soča 1924, PA)
165. Prošnja pekovi za povišanje cen kruha (Občina Ajdovščina 1924, PA)
166. Ponudba družbe Elektrarna na Hublju za oskrbovanje z električno energijo (Občina Lokavec 1925, PA)
167. Obvestilo šolskega nadzorništva v Tolminu o uvedbi italijanščine v tretji razred osnovne šole (Občina Sv. Lucija 1925, PA)
168. Ignacij Kovač, ajdovski župan (Koledar Goriške matice za leto 1922, PA)

169. Dovoljenje za organiziranje nogometne tekme (Občina Ajdovščina 1925, PA)
170. Razglednica Ajdovščine (GM)
171. Dovoljenje župana za izdajo potnega lista Venu Pilonu (Občina Ajdovščina 1925, PA)
172. Dvojezični vpisnik sklepov občinskega sveta 1924–1926 (Občina Lokavec 1924, PA)
173. Delovodnik za leto 1925 (Občina Sv. Lucija 1925, PA)
174. Prijava župnika iz Bilj zaradi kršitve zakona o varnosti (Občina Bilje 1925, PA)
175. Obvestilo tolminske sekcije fašistične stranke o praznovanju delavskega praznika (Občina Sv. Lucija 1926, PA)
176. Razglednica Mirna (GM)
177. Razglednica Bovca (GM)
178. Obvestilo tolminskega šolskega nadzorništva o novem poimenovanju šol (Občina Tolmin 1926, PA)
179. Obvestilo o ukinitvi Narodne čitalnice pri Sv. Luciji (Občina Sv. Lucija 1926, PA)
180. Leggi e Decreti 1926, vol. II, kr. odlok z dne 4. 2. 1926 št. 491 o imenovanju podestàjev v v občinah z do 5000 prebivalci (PA)
181. Goriška straža, 29. september 1926, seznam v slovenskih občinah imenovanih podestàjev (PA)
182. Poročilo o stanju v občini, ki ga podaja dotedanji prefekturni komisar Mrak novoimenovanu Marsanu (Občina Tolmin 1926, PA)
183. Obvestilo goriške podprefekture o imenovanju podestàja v občini Ajba (Občina Ajaba 1926, PA)
184. Obvestilo čedadjske podprefekture o spremembah v zvezi z uvedbo institucije podestaja (Občina Soča 1926, PA)
185. Razlaga čedadjske podprefekture o postopku v primeru spora med občinami, ki jih vodi en sam podestà (Občina Soča 1926, PA)
186. Razglas o varstvu gozdov pred požari (Občina Ajdovščina 1927, PA)
187. Razglas o omejitvi rabe pitne vode (Občina Sv. Lucija 1927, PA)
188. Razglas o spremembi priimkov v prvotno italijansko oz. latinsko obliko (Občina Tolmin 1927, PA)
189. Il Podestà, Rivista mensile dei Comuni Italiani, 25. aprile 1927, seznam opravil občinskega urada za mesec maj (PA)
190. Register občinskih cest (Občina Lokavec 1927, PA)
191. Sporočilo prefekturnega komisarja na Colu podestàju v Ajdovščini, da je prevzel dolžnost prefekturnega komisarja (Občina Ajdovščina 1928, PA)
192. Razglednica Soče (GM)
193. Leggi e Decreti 1928, vol. I, kr. odlok z dne 15. 1. 1928 št. 426 o združitvi občine Trenta v občino Soča (PA)
194. Odlok goriškega prefekta, ki ureja združitev občin Soča in Trenta (Občina Soča 1928, PA)
195. Sklep podestàja o prispevku za otroški vrtec (Občina Ajdovščina 1928, PA)
196. Poročilo podestàja goriškemu prefektu o proslavi pohoda na Rim in desetletnici zmage (Občina Ajdovščina 1928, PA)
197. Zemljevid Julijske Krajine s sodnimi okraji po stanju 31. decembra 1928, tiskala tiskarna Edinosti I. 1929 za prilogo Luči IV (Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani)
198. Zemljevid Goriške pokrajine iz leta 1929 (Archivio di Stato di Gorizia)
199. Potni list bivšega vrtojbenskega župana Koglot Ivana iz leta 1929 (K. Koglot)
200. Prošnja za orožno dovoljenje in znak lovskega čuvaja (Občina Trenta 1929, PA)
201. Pravilnik krajevne policije (Občina Kobarid 1929, PA)
202. Dopis Prostovoljne milice za državno varnost o organiziranju obveznih predvojaških tečajev v občini (Občina Soča 1931, PA)
203. Skica nagrobnika s poitalijančenim imenom (Občina Kanal 1932, PA)
204. Osebna izkaznica (Občina Kanal 1932, PA)
205. Zapisnik o pregledu registra prebivalcev (Občina Ajdovščina 1934, PA)
206. Obvestilo sanitarnega uslužbenca v Ajdovščini o onesnaževanju okolja v bližini železniške postaje (Občina Ajdovščina 1935, PA)
207. Občinski in deželni zakon iz leta 1934 (PA)
208. Sprememba priimka Bevk v Bianchi (Občina Ajdovščina 1936, PA)
209. Dopis goriške kvesture o povečanem nadzoru podestàjev nad premiki prebivalstva v zvezi z obiskom Hitlerja v Italiji (Občina Soča 1938, PA)

- 210. Razglednica Vipave (GM)
- 211. Dopis goriške kvesture o prepovedi nošenja cerkvenih bander s slovenskimi napisi in petja v slovenskem jeziku zunaj cerkva (Občina Soča 1938, PA)
- 212. Prošnja za denarno pomoč družini vpoklicanega vojaka (Občina Ajdovščina 1939, PA)
- 213. Vpisnik sklepov podestaja za leto 1939 (Občina Vipava 1939, PA)
- 214. Obvestilo šolskega ravnateljstva o nujnem popravilu šole v Ustjah (Občina Ajdovščina 1939, PA)
- 215. Prošnja rejcev koz v Trenti in Soči za preklic ukaza o prepovedi reje koz (Občina Soča 1940, PA)
- 216. Zaupni dopis goriške prefektуре o organizaciji civilne mobilizacije (Občina Soča 1940, PA)
- 217. Obvestilo prefekturnega komisarja o obveznem vpisu v naborni imenik (Občina Soča 1941, PA)
- 218. Zaupni dopis goriške prefektуре o varovanju vojne tajne (Občina Soča 1941, PA)
- 219. Ukaz komande 11. armadnega korpusa o uvedbi policijske ure in prepustnic v delu Goriške pokrajine (Občina Kanal 1941, PA)
- 220. Razvoj štampljke občine Soča pod Avstro-Ogrsko in Italijo (PA)

Seznam kratic

GK – Goriška knjižnica France Bevk

GM – Goriški muzej

PA – Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

PAK – Pokrajinski arhiv Koper

zavarovalna skupnost triglav
območna skupnost nova gorica

Iskra

— avtoelektrika, nova gorica

gostol
POSREDOVANJE V PROMETU STROJNEGA OPREME

— Nova Gorica

MEBLO

SALONIT
ANHOVO

tekstina

Ajdovščina

Tolmin

PRIMORJE EXPORT

Nova Gorica
